

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Manca Kranjec

Prehranska panika v medijih: rdeče meso in rak

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Manca Kranjec

Mentorica: doc. dr. Andreja Vezovnik

Somentorica: doc. dr. Tanja Kamin

Prehranska panika v medijih: rdeče meso in rak

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se mentorici Andreji Vezovnik in somentorici Tanji Kamin za strokovne nasvete in pomoč pri pisanju diplomske naloge. Zahvala gre tudi moji družini za podporo v vseh letih študija.

Prehranska panika v medijih: rdeče meso in rak

Zdrav način življenja je v sodobnem svetu vedno pomembnejši. Vrstijo se taki in drugačni trendi, a prehrana venomer ostaja ključni dejavnik. S pravilno izbiro prehrane lahko preprečimo številne bolezni, izboljšamo svoje počutje in videz. A v povezavi s hrano prihaja do številnih skrbi in tveganj. Spremenjeni načini predelave, genetsko spreminjanje hrane, aditivi in druge spremembe, ki so že del današnjega vrveža, k temu bistveno prispevajo. Veliko prahu dvigne predvsem potencialna škodljivost določenega živila. Ker je obramba razumen odziv ljudi na pretečo nevarnost, se lahko določena prehranska tveganja razvijejo v tako imenovane prehranske panike. Taki pojavi lahko v družbi in industriji pustijo vidne posledice, zato jih ne smemo jemati zlahka. Izredno pomembna je komunikacija in predajanje informacij, s katerimi si potrošniki ustvarijo sliko o resnosti samega tveganja in temu primerno reagirajo.

V diplomski nalogi bom raziskala, kako mediji predstavljajo prehransko paniko. V prvem poglavju bom opredelila pojem tveganja in z njim povezanima zdravje in hrano. V drugem poglavju se bom posvetila prehranski paniki, njenemu poteku in posledicam. Tretji sklop bo govoril o mediatizaciji prehranskih panik, nekaj besed bom namenila tudi kritikam medijev v zvezi s komuniciranjem o prehranskih tveganjih in panikah. Zadnji del naloge bo raziskava, kjer se bom osredotočila na tematiko rdečega mesa in raka ter skušala ugotoviti, ali so izbrane novice povzročile prehransko paniko ali ne.

Ključne besede: prehranska panika, zdravje, tveganje, mediji, prehranski preplah.

Food scare in the media: Red meat and cancer

In the modern world, a healthy lifestyle is becoming increasingly important. We see all sorts of new trends emerging, yet food is always a key factor. By following an appropriate diet, we can prevent many diseases, as well as improve our well-being and appearance. However, food is often linked to health risks and causes concern. Non-traditional processing methods, genetically modified food, additives and other changes that have become part of the everyday commotion tend to be the main culprits in this. An especially frequent cause of concern are foods that are potentially harmful. Since imminent danger naturally causes people to take a defensive stance, food risks may develop into so-called "food scares"; they are not to be taken lightly, as they can have severe social and industrial implications. What is extremely important in such cases is communication itself, as well as providing the consumers with information that can help them establish a clear picture of the related risks and thus react accordingly.

In my diploma thesis, I will examine the media's portrayal of food scares. In the first chapter, I will define the concept of a risk, as well as talk about the related subject of health and food. The second chapter will focus on course, concept and cosequences of a food scare. The third chapter will talk about mediatization of food scares: a few words will be devoted to media critiques concerning food risks and food panics. The last part of my thesis will include the research - by focusing on the subject of red meat and cancer, I will try to establish whether particular pieces of news have managed to cause a food scare or not.

Key words: food scare, health, risks, the media, food safety scandal.

KAZALO

1 UVOD	7
2 TVEGANJE	8
2.1 Definicija tveganja	8
2.2 Hrana kot tveganje za zdravje	8
2.3 Zaznava tveganja.....	9
3 PREHRANSKA PANIKA	10
3.1 Definicija prehranske panike.....	10
3.2 Potek in posledice prehranske panike	10
4 MEDIATIZACIJA PREHRANSKIH PANIK	11
4.1 Definicija mediatizacije.....	11
4.2 Mediji in tveganje.....	11
4.3 Mediji in zdravje	12
4.4 Mediji in hrana kot tveganje.....	12
4.5 Mediji in prehranska panika	12
4.6 Kritike medijev v poročanju prehranskih tveganj in panik	12
5 KRITIČNA ANALIZA DISKURZA.....	14
5.1 Rdeče meso in rak	15
5.1.1 Opis vzorca.....	15
5.2 Analiza novic.....	15
5.3 Analiza komentarjev	20
6 UGOTOVITVE IN RAZPRAVA	23
7 SKLEP.....	26
8 LITERATURA.....	28
PRILOGE	32

PRILOGA A: WHO: Predelano meso povzroča raka na debelem črevesu	32
PRILOGA B: WHO: Predelano meso še vedno manj nevarno od kajenja, alkohola in onesnaženosti	33
PRILOGA C: 24 UR: Več kot zaužijete predelanega mesa, večje je tveganje za raka.....	34
PRILOGA Č: 24 UR: Preverite, zakaj je odsvetovano pogosto uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov.....	35
PRILOGA D: 24 UR: WHO miri: Ljudi ne pozivamo, naj ne jedo več mesa, omejiti je treba le količino	37
PRILOGA E: 24 UR: Se napoveduje vojna proti mesu?	38

KAZALO GRAFOV

Graf: 5.1: Osnovna delitev kategorij	20
--	----

1 UVOD

Člankom o prehrani in zdravju se je skoraj nemogoče izogniti. Dandanes smo obdani s kopico novic, ki nas opozarjajo in informirajo o tem, kako naj živimo, da bomo zdravi, polni energije, motivacije itn. Lahko bi rekli, da je zdravje postalo ideologija, pomembna blaginja, ki narekuje naš način življenja. Hrana kot pomemben del zdravja, kupljena v trgovinah, naj bi bila varna – od izvora, priprave do zaužitja. Akterji v tem procesu morajo upoštevati določena pravila, zato se ob pojavu novic, da so bila pravila prekršena, lahko sproži preplah, da so ljudje izpostavljeni tveganju lastnega zdravja. Prehranske nesreče povzročajo manjše zaupanje v samo varnost prehrane (Niewczas 2014, 251). Ob tem se lahko pojavi prehranska panika, o čemer v svoji knjigi *Food, body and the self* govori tudi Deborah Lupton (1998). Sledeči pojavi naj bi pozornost medijev pritegnili šele leta 1980. Prehranske panike dandanes postajajo vedno pogostejše, zato je pomembno, da to področje raziskujemo in stremimo k boljši informiranosti ter izobraževanju javnosti, kar bo pripeljalo do večje kritičnosti in racionalnih odzivov. S tem se bomo tovrstnim pojavom lažje izognili in pomembno prispevali h kakovosti svojega življenja.

Prehranske afere in poročila o zdravstveni oporečnosti tudi v Sloveniji niso nekaj novega, na primer prvi primer okužbe z BSE (Bovine Spongiform Encephalopathy – »bolezen norih krav« (Lister in Becker 2009)) so v Sloveniji odkrili leta 2001, po tem pa so sledile še druge; od okužbe s salmonelo, vegetarijanskih hrenovk z gensko spremenjeno sojo, sintetičnih rasnih hormonov v mesu in tako naprej (Kamin in Tivadar 2002, 281). Sama sem si za raziskavo izbrala lanskoletno novico o rdečem mesu in raku, ki je dvignila kar precej prahu. Ker pri prehranskih panikah nikoli ni moč predvideti, kakšen bo razplet, je pomembno, da take primere raziščemo in tako morda preprečimo potencialne preplahе v prihodnosti.

Diplomsko nalogo sem razdelila na štiri dele. V prvem delu bom predstavila tveganje kot pomemben dejavnik za definiranje prehranske panike. V drugem sklopu se bom posvetila njeni definiciji, poteku in posledicam ter se v tretjem osredotočila na mediatizacijo prehranske panike. Četrty sklop bo posvečen kritični analizi diskurza in bo zajemal raziskavo novice o rdečem mesu v povezavi z nastankom raka in njeno ustreznost pojavu prehranske panike. Poleg slednjega me bo zanimalo tudi:

1. Kakšne so lastnosti prehranske panike?
2. Kako mediji predstavljajo prehransko paniko?
3. Kako mediji poudarjajo tveganje za zdravje?
4. Kako se prehransko tveganje odraža v skupini občinstva, ki so novice komentirali?

Odgovore na raziskovalna vprašanja bom podala v ugotovitvah.

2 TVEGANJE

V namen opredelitve prehranske panike bom prvo poglavje namenila definiciji in zaznavi tveganja ter hrani kot dejavniku tveganja za zdravje.

2.1 Definicija tveganja

Če želimo govoriti o prehranski paniki, ne moremo mimo koncepta tveganja (Kamin 2006, 56). Samo tveganje še zdaleč ni nov izum. Da živimo v družbi tveganja, je trdil že Beck (1992, 24–25) in jo poimenoval tudi kot znanstveno, medijsko in informacijsko družbo, saj se v njej odpirajo nova nasprotja med tistimi, ki producirajo definicije tveganj, in tistimi, ki jih konzumirajo (Beck 1992, 56). V zahodnih družbah postaja koncept tveganja v odnosu do človeka vse prodornejši. Tveganje se nanaša na posledice zavestnega delovanja in izpostavljanja nevarnostim, zato se številni avtorji temu pojmu izogibajo in uporabijo koncepte zaskrbljenosti, skrbi in negotovosti. Pogosto se pojem tveganja zmotno zamenjuje tudi s pojmom nevarnosti (Kamin 2006, 60). Tveganje vsebuje dejanje odločitve, kjer zavestno vzamemo v zakup možne posledice, medtem ko je nevarnost možni dogodek, ki se bo zgodil (ne)neodvisno od nas (Mali v Kamin 2006, 60). Tveganja so lahko tudi tržne priložnosti (Beck 1992, 56).

2.2 Hrana kot tveganje za zdravje

Hrana in način prehranjevanja vplivata na naše zdravje. Izbira hrane je dnevno povezana s številnimi tveganji, saj ima na človeško telo lahko številne negativne učinke, ki vplivajo na naše zdravje (Vainio in drugi 2014, 509). Ker je zdravje vse pomembnejša in močnejša vrednota (Kamin 2006, 133), vseživljenjski projekt, za katerega mora vsak posameznik brezpogojno in nenehno skrbeti, je tako rekoč zgled dobrega življenja sodobne družbe (Kamin 2006, 48). Tveganje se lahko nanaša na številne stvari, npr. na zdravje posameznika v povezavi z njegovim življenjskim stilom ali zdravjem populacije, le-ta se povezuje s skrbmi glede ohranjanja človeške vrste zaradi onesnaženosti okolja, gensko spremenjene hrane itn. (Kamin 2006, 56–57). Kakovost in varnost hrane, ki jo konzumiramo, vplivata na naše zdravje (Niewscasz 2014, 251). Povzamemo lahko, da je tveganje pomemben dejavnik pri izbiri hrane, v prehrani je le-to postalo še posebej pereče v obdobju prehranskih panik, ki resno spodbujajo javno zaupanje v prehransko industrijo in regulatorna vladna telesa (Knox 2000, 97). Tveganja, povezana s prehrano in prehransko varnostjo, so večkrat točka javne zaskrbljenosti, konzumpcijo hrane pa mnogokrat povezujejo s tveganjem (Buchler in drugi 2010, 354). Prehransko tveganje lahko definiramo kot nasprotje prehranski varnosti, torej kot možnost ogrožanja zdravja z zaužitjem določene hrane (Grunert 2005, 381).

Blanka Tivadar in Tanja Kamin (2002) sta v svoji raziskavi *Sociološki in socialnopsihološki vidiki zaskrbljenosti zaradi hrane v Sloveniji* skušali ugotoviti, kakšne so značilnosti skrbi za hrano in prehranjevanja v Sloveniji, v kolikšni meri je čutiti to zaskrbljenost, kaj točno posameznike in strokovnjake skrbi ter s čim svoje skrbi utemeljujejo (Kamin in Tivadar 2002, 286). Rezultati so poleg zaskrbljenosti glede varnosti hrane, skrbi za zdravo prehrano in telesno težo pokazali tudi nekaj kulturno-vrednostnih vidikov skrbi. Udeleženci in udeleženke

so izrecno poudarili le tiste skrbi in vidike, ki se pogosto pojavljajo v medijskih razpravah. Teme, o katerih se razpravlja v javnosti, vendar ne sežejo v posameznikovo zasebnost, medtem ko kulturno-vrednostni vidiki nemalokrat izhajajo prav iz nje. Tveganja, povezana z velikimi, javnimi temami, so strašljiva in nenadzorljiva, vendar pa ljudje verjamejo, da na proizvajalce in uradne organe nimajo vpliva, zato se simbolične spremembe in nedelovanje imajo za racionalne (Kamin in Tivadar 2002, 304–305).

Vir zaskrbljenosti lahko iščemo tudi v vsejedčevem paradoksu (Fischer v Tivadar in Kamin 2002, 283), iz katerega izhaja vsejedčeva anksioznost. Vsejedost naslavlja samostojnost, svobodo, prilagodljivost. Za razliko od specializiranih jedcev lahko vsejedec preizkuša različne načine prehranjevanja in se tako prilagodi spremembam v okolju. Njegova težnja po različnosti, diverzifikaciji, inovacijah, raziskovanju in spremembi ga opominja tudi na previdnost, konservativnost, nezaupanje v svojo prehrano. Katerakoli nova vrsta hrane mu namreč lahko predstavlja nevarnost. Vsejedčev paradoks je vpet v dve polji – med strahom pred novim in nagnjenjem k raziskovanju, spremembam in diverzifikaciji (Fischer 1988, 278).

2.3 Zaznava tveganja

Po Slovichu (v McClusky in Swinnen 2011, 625) lahko na zaznavo tveganja vplivata dva večja dejavnika: grozovita in neznana tveganja. Grozovita tveganja so nekontrolirana, neprostoVOLjna in lahko prizadenejo veliko ljudi, njihove posledice pa so potencialno katastrofalne. Neznana tveganja so nova, neznana, neopazovana in lahko imajo zakasnele učinke. Seveda ne gre pozabiti, da imajo pomembno vlogo pri izbiri in obdelavi informacij tudi človekova predhodna prepričanja in narava samih informacij. Siegrist in Cvetkovich (v McClusky in Swinnen 2011, 625) sta z namenom ocenjevanja predsodkov glede negativnih informacij v zvezi s prehranskimi tveganji izvedla psihološki poskus. Ugotovitve so pokazale, da ljudje bolj zaupajo rezultatom z višjo navedbo tveganja. Avtorja predlagata tri možne razlage:

1. negativne informacije bolj poučijo oz. prispevajo k uspešnemu diagnosticiranju,
2. preprečevanje in izogibanje posledic in izgub ter
3. kredibilnost (verodostojnost) – negativne informacije so lahko bolj kredibilne kot pozitivne, saj pozitivne informacije ne zahtevajo dodatnega truda/reakcije oz. služijo samo informiranju, služijo same sebi in ne zahtevajo odziva/spremembe, prilagoditve, medtem ko negativnim ta lastnost večkrat primanjkuje (McClusky in Swinnen 2011, 625–626).

Potrošniki lahko izberejo tudi racionalno nevednost (McClusky in Swinnen v McClusky in Swinnen 2011, 625), kar pomeni, da racionalno izberejo, da o samem problemu niso povsem informirani. Četudi imajo dostop do ogromnih količin informacij, izberejo neinformiranost. Ne nazadnje je informiranost potrošnika odvisna tudi od predhodnih zaznavanj tveganj (McClusky in Swinnen 2011, 625). Tveganje se konstruira različno tudi glede na povedano zgodbo. Potrošnik ni le opazovalec in prejemnik informacij, temveč osrednji akter – »risk

handler« (Fuentes in Fuentes 2015, 14). Ko govorimo o dojemljanju prehranskega tveganja pa je pri potrošnikih treba upoštevati tudi znanje o hrani (Niewscz 2014, 251).

3 PREHRANSKA PANIKA

3.1 Definicija prehranske panike

Ena prvih prehranskih nevarnosti se je pojavila v Franciji leta 944 n. št. (Purvis v Knowles, Moody in McEarchen 2007, 43), vendar takrat tega nihče ni imenoval prehransko tveganje (Fife-Schaw in Rowe v Knowles, Moody in McEarchen 2007) ali prehranski preplah (Mitchell in Greateorex v Knowles, Moody in McEarchen 2007). Izraz prehranski preplah se je prvič pojavil v tiskanih medijih sredi leta 1980 v povezavi s tabletami Tylenol, ki naj bi vsebovale cianid (Campbell in Fitzgerald v Knowles, Moody in McEarchen 2007). Enotna in leksikalna definicija izraza prehranski preplah ne obstaja, saj ga lahko apliciramo v različne kontekste, povezane s prehransko varnostjo (Knowles, Moody in McEarchen 2007, 43). Na splošno lahko rečemo, da prehranski preplah izbruhne, ko pride do potrjenega izbruha prehranske okužbe, ki vodi v relativno nenaden padec potrošnikovega povpraševanja za dano živilo. Pritisk za rešitev problema, svetovanje potrošnikom in zagotavljanje ukrepov ter politik nadzora, ki bodo preprečile nadaljnje tovrstne dogodke, je odgovornost javnih ali zasebnih organov. Stopnja takih preplahov je pogosto (vendar ne vedno) povezana z resnostjo zdravstvenih groženj, številom potencialno okuženih in verjetnostjo, da je krivdo mogoče pripisati malomarnosti, napakam ali neodgovornosti določenih oseb (O'Doherty Jensen 2016). Prehranske panike so v večini bolj zaznavane kot grozovita tveganja (McClusky in Swinnen 2011, 625). Povezane so z javno anksioznostjo glede problema prehranske varnosti ob sočasni stopnji naraščajoče medijske pokritosti teh dogodkov. Ali se bo dogodek razvil v prehransko paniko, je v veliki meri odvisno od potrošnikov in stopnje medijske pokritosti. Omeniti velja, da se medijski interes za določen dogodek še poveča, če vladni organi ne želijo izdati relevantnih informacij (Tansey in Worsley v Knowles, Moody in McEarchen 2007, 43–44). Prehransko paniko definirata tudi Beardsworth in Keil (1997). Po njuni definiciji je to akutni izbruh kolektivne prehranske tesnobe, ki lahko pritegne javno pozornost in pusti pomembne kratko- ali dolgoročne posledice (Beardsworth in Keil 1997, 163).

3.2 Potek in posledice prehranske panike

Tipična prehranska panika sledi določenim vzorcem. Po pojavu panike uživanje potencialno nevarne hrane naglo upade. Tej fazi sledi okrevanje, ki po preplahu poteka zelo počasi. V nekaterih primerih blago povsem izločijo s trga (Chambers and Melkonyan 2013, 1432).

Tipični vzorec prehranske panike opišeta Beardsworth in Keil (1997) v naslednjih korakih:

1. »equilibrium« stanje, nezaskrbljenost in nezavedanje ljudi o potencialnem problemu prehranskega tveganja,
2. začetna občutljivost potencialnega prehranskega tveganja,

3. ljudska zaskrbljenost naraste, faktor tveganja postane glavni poudarek zanimanja in skrbi,
4. odziv javnosti na faktor tveganja (pogosto izogibanje tej določeni hrani – odziv je lahko pretiran v razmerju glede na dejansko tveganje),
5. javna skrb postopoma upade, pozornost se usmeri drugam in zopet se pojavi stanje »equilibrium« (Beardsworth in Keil 1997, 163).

Četudi so ta tveganja časovno omejena, lahko povzročijo določene učinke. Spremenijo se lahko politike, aktivnosti in obnašanje ljudi ali v veljavo stopijo nove zakonodaje. Prav tako ni zagotovila, da preplah ne bi ponovno izbruhnil (Beardsworth in Keil 1997, 166). V zadnjih letih se je serija takih prehranskih panik pojavila v Veliki Britaniji (Mitchell and Geatorex v Beardsworth in Keil 1997, 163). Preplahi so bili osredotočeni na različne vrste ugotovljenih nevarnosti, vključujoče prisotnosti nevarnih bakterij *Listeria* v pašteti (pate), salmonele v jajcih in tako naprej (Beardsworth in Keil 1997, 163).

4 MEDIATIZACIJA PREHRANSKIH PANIK

4.1 Definicija mediatizacije

Mediatizacija je raven prenosa pomena kot simbolna raven produkcije pomena. Z mediatizacijo se vpliva na zaznavo, katero vedenje je za družbo pomembno ali nepomembno (Kamin 2006, 110–113). Mediatizacija/mediatizacija (Kamin 2006, 110) se po Silvestonu (1999) nanaša na prenašanje in transformacijo pomenov, tako manjših kot večjih, pomembnih in malo manj pomembnih, iz besedila v besedilo, iz diskurza na diskurz. Medijska besedila in besedila o medijih krožijo v pisni, govorjeni ali avdiovizualni obliki in tudi s tem, ko sami kolektivno ali individualno, indirektno ali direktno prispevamo k produkciji teh pomenov (Silverstone 1999, 13).

4.2 Mediji in tveganje

Pri medijskem poročanju o tveganju velja, da mediji v konstituciji in reprezentaciji tveganja igrajo ključno vlogo (Pillai 2012, 31). Medijska pokritost vpliva na potrošnikovo dojetje produktov in tveganja ter lahko posledično vpliva na potrebe storitev in produktov. Razširjena medijska pokritost dogodka lahko pripomore k višji percepciji tveganja in ojača njegove posledice (McClusky in Swinnen 2011, 625). Mediatizirana tveganja so večkrat preveč napihnjena, saj mediji poenostavljajo interpretacije znanstvenih odkritij; prizadevajo si namreč za emocionalno vključitev občinstva v svoje teme, si s tem pridobijo pozornost, kar pogosto vodi v tabloidizacijo in senzacionalizem resnih uredniških vsebin (Kamin 2006, 123–124).

Pravila ni, o tveganju mediji na neki točki lahko poročajo, nato pa o njem več mesecev ni besede. Kot rezultat se med potrošniki pojavlja občutek, da znanstveniki danes rečejo eno stvar, jutri pa drugo (Caswell 2006, 10). Omeniti še velja, da znanstveniki, zdravniki in pravzaprav vsi, ki imajo neko avtoriteto ali status strokovnjaka, v medijih uživajo posebno

naklonjen status (Beardsworth in Keil 1997, 164). Čeprav so pod nadzorom medijev, se jim kljub temu pripisuje izredno visoka stopnja družbene in kulturne identitete (Kamin 2006, 126).

4.3 Mediji in zdravje

Vpliva množičnega komuniciranja ne smemo podcenjevati (Kamin 2006, 113), mediji pri informiranju prebivalstva o zdravstvenih temah zavzemajo zelo pomembno mesto (Kamin 2006, 118). Vsaj eden od štirih člankov v dnevnih časopisih je v vsaj nekoliko povezan z zdravjem. Množični mediji so lahko močno orožje za promocijo zdravja po svetu, ravno zato se sprožajo pri zapletih mnoge asociacije v zvezi z optimalno (iz)rabo tega močnega vira. Nekateri menijo, da so javne komunikacijske kampanje lahko vir točnih zdravstvenih informacij za posameznike in da mediji lahko informirajo javne debate o zdravstvenih problemih, torej so mediji vredni in želeni partner. Druge skupine trdijo, da je medij vir zdravju nasprotujoče izobrazbe, ki ljudem predstavlja netočne informacije in novičarsko vsebino. Bolj kot z informiranjem se mediji ukvarjajo s profitnim interesom, v tem primeru torej predstavljajo mejo, ki jo je treba premagati (Wallack in Atkin 1990, 147). Kot osrednje pri doseganju ciljev programskih smernic v zdravju jih izpostavlja tudi Svetovna zdravstvena organizacija. Vse več je mediatiziranih opozoril o zdravstvenih tveganjih, ocene tveganj pa so vedno bolj vezane na znanstvene meritve (Kamin 2006, 110–111).

4.4 Mediji in hrana kot tveganje

Mediji imajo pri zagotavljanju informacij o novih raziskavah, politikah in dogodkih v povezavi s hrano eno ključnejših vlog in s tem pomembno funkcijo razvoja, ohranjanja, rušenja ali obnavljanja zaupanja v hrano in prehranski sistem (Ward in drugi 2011, 4). Na splošno se mediji pri poročanju o prehranski nevarnosti osredotočajo na vidike zgodbe, za katere menijo, da so novičarske objave najvrednejši, kar pa lahko poveča stopnjo tveganja, ki ga predstavlja hrana. Posledično lahko mediji prispevajo k javni tesnobi v zvezi z nevarnostjo hrane (Henderson in drugi 2014, 615).

4.5 Mediji in prehranska panika

Prehranske panike so primarni primeri tega, kako mediji zamajejo javno dojemanje tveganja. So ključni pri ustvarjanju prehranske panike. Poznamo več razumljivih vzrokov javne reakcije na prehransko paniko ali novico o hrani in zdravju v medijih, vendar so mediji sami tisti, ki z izbiro vrste informacije in načinom njene objave omogočijo in sprožijo javne odzive. Prehranske panike so tipično obdane s poplavo medijske pokritosti in vodijo k zanikanju in zahtevi po vpraševanju o produktu. Temu sočasno pogosto sledi stopnja panike, ki ji znanstveniki nasprotujejo. Menijo, da glede na realno tveganje le-ta ni primerna (McClusky in Swinnen 2011, 625).

4.6 Kritike medijev v poročanju prehranskih tveganj in panik

Tako akademske kot popularne debate o prehranskih tveganjih in panikah so do medijev kritične. Problem kritik o škodljivosti vpliva je predpostavljjanje, da je vpliv medijev

neposreden in enostaven. Vendar ljudje stvari kontekstualizirajo in interpretirajo. Novici, ki jo slišijo npr. v televizijskem dnevniku, lahko verjamejo ali ne (Miller in Reilly 1994, 16. pogl.).

Novičarski mediji pravzaprav nemalokrat ignorirajo širše družbene probleme, ki so pogosto pomembnejši za javno zdravje, in se posvetijo zanimivejšim osebnim zgodbam posameznikov. Zdravstvene probleme reducirajo na raven posameznika in okrepijo obstajajoče družbene in ekonomske sporazume. Kritike novičarskim medijem letijo na pripisovanje prevelike gotovosti novim najdbam, kot je v osnovi znanstveno utemeljeno, portretiranje manjših napredkov kot velikih prebojev in izkoriščanje čustev pacientov ter javnosti (Wallack in Atkin 1990, 20).

Prav tako velja omeniti, da so sporočila v povezavi z zdravjem na splošno kompleksnejša, mediji pa jim pogosto namenijo premalo časa ali prostora za korektno obdelanost teme (Wallack in Atkin 1990, 38). Precej pomemben dejavnik pri tem je tekmovalnost med mediji. Ko eno od medijskih podjetij objavi zgodbo lahko ta sproži verižno reakcijo ne glede na pristranskost. Druge medije to prisili k tekmovalnosti in izbiri potrošnika, saj bi lahko z neobjavo novice bralce/gledalce izgubili. Mediji torej objavijo zgodbo, četudi lahko objava na podlagi nepopolnih informacij prizadene sam sloves medija. Zgodnja objava novice lahko namreč prispeva k profitom – zato so mnogi dovzetni za prevzem tveganja, le da prvi objavijo novico. Ti problemi pa so prav specifično pomembni v prehranskih panikah (McClusky in Swinnen 2011, 624–627).

Drugi razlog, ki lahko medije žene v preplah in prenahe objave znanstvenih ugotovitev o tveganjih, je logika privabljanja občinstva z negativnimi novicami (Glasgow University Media Group v Kamin 2006, 123). Potrošniki na splošno namreč dajejo večjo težo negativnim kot pozitivnim novicam. Zdi se, da se mediji večinoma osredotočajo specifično na te, izključujejo previdne in uravnotežene analize in imajo raje preproste zaključke (McClusky in Swinnen 2011, 624–625).

Ne smemo pozabiti, da medijske institucije niso le instrumenti vlade, živilske industrije ali skupin pritiska. Imajo tudi svoje interese in agende. Na primer časopisi ne objavljajo le zgodb, ki bi prinesle največ bralcev; zgodbe izbirajo specifično, saj z njimi povedo nekaj o sami »osebnosti« časopisa (Miller in Reilly 1994, 12. pogl.). Funkcija medijev ni spodbujanje javnega dobrega ali ponovno zagotavljanje javnosti, da so le-ti varni. Večina medijskih postaj in časopisov je dandanes v zasebni lasti, zato imajo osebne, finančne in druge interese. Zadovoljiti morajo tako delničarje kot občinstvo. Podobno imajo pomembno vlogo tudi drugi viri informacij (agrikultura, biotehnološka podjetja, univerze, kmetije idr.), ki lahko uporabijo informacije, ki so jih pripravljene deliti (McClusky in Swinnen 2011, 624).

Prehranske panike so resni problemi, ki pomembno vplivajo na obnašanje potrošnika, ekonomijo in politiko. Ne bi bilo prav, da bi za neskladnost javnih odzivov na take zgodbe krivili medije, četudi je njihov vpliv pomemben in včasih škodljiv za javno razumevanje. Znanstveniki, podjetja, interesne skupine in politiki lahko prav tako vplivajo na javno zaznavo, predvsem z uporabo interneta kot sredstvom za izogibanje množičnim medijem.

Pomembno je, da vse stranke sodelujejo, da postanejo boljše v komuniciranju z javnostjo in v zagotavljanju izobrazbe. V tem primeru bo javnost lahko uživala povečano osnovno stopnjo znanja, ki jim bo omogočilo kritično oceniti senzacionalistična poročila, ki se pojavljajo v medijih, in tako na prvem mestu zmanjšalo povpraševanje po takem poročanju (McClusky in Swinnen 2011, 628).

5 KRITIČNA ANALIZA DISKURZA

Kritična analiza diskurza izvira iz kritičnega jezikoslovja, ki razkriva, kako se lahko jezik in slovnica uporabljata kot ideološki instrument (Machin in Mayr 2012, 2). Ena največjih kritik se osredotoča na pomanjkanje razvoja povezave med jezikom, močjo in ideologijo (Fairclough v Machin in Mayr 2012, 4). Kritična analiza diskurza je šola, ki bolje opredeli to medsebojno povezavo, še posebej opis praks in konvencij v besedilih, ki razkrivajo politične in ideološke investicije. Poznamo več pristopov h kritični analizi diskurza, vendar je vsem avtorjem skupen pogled na jezik kot sredstvo družbene konstrukcije: jezik oblikuje in je oblikovan s strani družbe. Analize ne zanima specifično uporaba jezika, temveč predvsem jezikoslovne karakteristike družbenih in kulturoloških procesov in struktur (Machin in Mayr 2012, 4).

Kritična analiza diskurza tipično analizira novinarska besedila, politične govore, oglase, šolske učbenike itn., kjer razgalja strategije nečesa, kar naj bi bilo nevtrarno in normalno na površju, v resnici pa pravzaprav ideološko (Machin in Mayr 2012, 5). Fairclough in Wodak (1997, 285) pri svoji analizi poudarjata izražanje odnosov moči v diskurzu. Analiza torej lahko pokaže, kako so vrste odnosov moči vpete v novinarska besedila in politične govore. Tako lahko analiza pokaže, kako politiki – kot na primer David Cameron, ki je skušal promovirati konservativno ideologijo »družinskih vrednot« z namenom ustvarjanja sovražnikov v družbi – razlikujejo dejanske sile ustvarjanja neenakosti s slabimi življenjskimi izkušnjami (Machin in Mayr 2012, 5).

Osnova kritične analize diskurza je vprašanje moči. Na splošno moč prihaja iz privilegiranega dostopa do družbenih resursov, kot so izobrazba, znanje, premoženje, kar zagotavlja avtoriteto, status in vpliv na to, kdo ima dostop in kdo ne. Omogoča prevlado in nadzor nad podrejenimi skupinami. Cilj kritične analize diskurza je razkriti vrste družbenih relacij moči, ki so v besedilih prisotne tako eksplicitno kot implicitno (Van Dijk 1993, 249). Prav tako je cilj razkrivanje ideologij, ki so lahko skrite v besedilih (Machin in Mayr 2012, 24–25). Tovrstna analiza se ukvarja tudi z leksikalnimi elementi. Halliday (v Allan 1997) trdi, da imajo leksikalne prvine besedil določene funkcije: predstavljajo in prikazujejo družbeni in naravni svet, oblikujejo in vplivajo na družbene odnose in v določenih medijih razvijajo konvencije skladnih in opredeljivih besedil (Allan 1997, 4. pogl.). Govorci oziroma pisci namreč nekatere besede izberejo s posebnimi nameni (Van Dijk 2001b, 69), ki lahko ne eksplicitno nakazujejo na druge pomene identitete, vrednot in vrste dejanj (Machin in Mayr 2012, 30) slednje pa lahko pustijo očitne posledice v družbi (Van Dijk 2001b, 69).

Leksikalne prvine, identificirane v nadaljevanju, po katerih bom analizirala, so: reprezentacija oseb (Machin in Mayr 2012, 77), reprezentacija dejanj (Machin in Mayr 2012, 104), raba ograjevalnih besed (Machin in Mayr 2012, 192), nominalizacija (Machin in Mayr 2012, 137) ter vzorci citiranja (Teo 2000, 20).

5.1 Rdeče meso in rak

V raziskavi se bom osredotočila na objavljene novice na temo rdečega mesa, ki naj bi povzročalo raka. V medijih so se pojavile oktobra 2015. Iz izbranih novic bom s pomočjo kritične analize diskurza skušala ugotoviti, ali so le-te povzročile prehransko paniko ali ne.

5.1.1 Opis vzorca

Empirični del naloge sem razdelila na dva dela. V prvem delu bom analizirala novice. Za analizo sem si izbrala dva slovenska medija, ki sta članke na omenjeno temo objavila na spletni strani – MMC RTV Slovenija in 24ur.com. Odločila sem se za pregled člankov, ki so bili objavljenih v časovnem razmiku treh tednov. Zanimalo me bo, ali imajo novice vse potrebne značilnosti, ki kažejo na to, da je novica preplah. V drugi polovici empiričnega dela bom raziskala mnenja aktivne skupine, ki so izbrane novice komentirali. Slednjega bom pridobila s pomočjo analize komentarjev, ki so bili objavljeni pod raziskovanimi članki.

5.1.1.1 Opis vzorca novic

Vse novice, zavzete v analizi, so bile objavljene v časovnem razmiku petih dni (od 25. 10. 2015 do 30. 10. 2015). Od prvotno izbranih osmih novic sem jih v analizo vključila šest, dve novici sem izključila, in sicer:

- novico »Pretresljivo: v vegetarijskih klobasah našli meso in celo človeški DNK«, saj za raziskavo ni relevantna tema, članek se namreč ni osredotočal na izbrano temo, temveč na vsebnost človeškega DNK v vegetarijskih klobasah;
- novico »Nismo rekli, da ljudje ne smejo jesti rdečega mesa ali mesnin« (intervju z dr. Dano Loomisom), ki je del posebne ponudbe RTV Slovenije in je povzetek oddaje.

5.1.1.2 Opis vzorca komentarjev

V vzorec analize komentarjev je bilo vključenih 277 komentarjev. Vzorčenje je bilo namensko, od vseh komentarjev sem upoštevala le tiste, ki so se nanašali na teme: tveganje za zdravje, strah, (ne)zaupanje v medije in (ne)zaupanje v strokovnjake, zdravnike ter strokovne agencije. Ostale nerelevantne komentarje sem iz vzorca izključila.

5.2 Analiza novic

Pri kritični analizi diskurza sem se odločila, da bom besedila analizirala po naslednjih sklopih:

1. Teme, ki se v besedilu pojavljajo.
2. Konotativni pomeni: konotacija razkriva skriti pomen samega znaka oziroma besede in je med drugim odvisna od kulture, družbene skupine, časa, individualnih izkušenj itn., zato se pomeni razlikujejo (Caldera-Serrano 2010, 71). Konotacija jezikovnih

izrazov je pragmatični učinek, ki se pojavi iz denotacije (ali reference), izkušenj in prepričanj o kontekstu, kjer je izraz tipično uporabljen (Allan 2007, 1047).

3. Ideološki pomeni: ideologija je reprezentacija sveta, pogled na svet, organizacijo družbe (Machin in Mayr 2012, 220). Je pomembno sredstvo, s katerimi dominantne družbene sile izvajajo svojo premoč nad podrejenimi skupinami. Z leti se je uveljavil tudi širši pomen, ki referira na sisteme prepričanj posameznikov in kolektivov. V kritični analizi diskurza ideologijo uporabljamo za opisovanje načina, kako ideje in vrednote, ki sestavljajo te ideje, reflektirajo določene interese tistih, ki imajo moč. Najdemo jih lahko na področjih družbenega življenja, idej, znanja in institucionalnih praks (Machin in Mayr 2012, 24–25).

Pri kritični analizi diskurza sem identificirala poglavitno **temo**, ki se je v člankih pojavljala, to je tveganje za zdravje. Tveganje za zdravje se navezuje na potencialno tveganje določenega živila, v tem primeru mesa: »Te študije so preučevale uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov s pojavom raka. Torej so ocenjevale dejavnik tveganja oziroma verjetnost« (24 ur 2015b). Poudarja se, da je zdravje in s tem povezano tveganje bolezni stvar vsakega posameznika: »Za posameznika, ki uživa predelano meso, je tveganje, da zboli za rakom, statistično majhno, a narašča s količino zaužitega tovrstnega mesa« (RTV Slovenija 2015a). Zdravje in tveganje se včasih medsebojno prepletata, kot je to razvidno v zgornjem primeru, včasih pa se o njima piše ločeno. Omenja se zdravo prehrano: »Kljub temu to ne pomeni, da bi se morali rdečemu mesu popolnoma odpovedati. Po poročanju britanskega časnika naj bi Svetovna zdravstvena organizacija (SZO ali ang. World Health Organization oz. WHO) priporočila, da goveje in svinjsko meso ostane del zdrave prehrane, saj je rdeče meso dober vir proteinov, vsebuje pa tudi pomembne vitamine in minerale, kot sta železo in cink« (24 ur 2015č) in preučevanja vpliva na javno zdravje v prihodnosti: »WHO bo prihodnje leto še naprej proučeval vplive na javno zdravje ter mesto, ki ga zaseda predelano meso v zdravem načinu prehranjevanja« (RTV Slovenija 2015b). Poudarjanje tveganja za zdravje in povišane verjetnosti izpostavljenosti določenim boleznim v povezavi s prehrano se pojavlja v vseh člankih. Ljudi se poziva k zmanjšani količini zaužitja predelanega mesa, saj bodo s tem naredili nekaj dobrega za svoje zdravje – se izognili povišanemu tveganju za raka: »Ljudje, ki pojedjo veliko rdečega in predelanih mesnih izdelkov, bodo z večjo verjetnostjo zboleli za rakom debelega črevesja kot tisti, ki teh živil pojedjo malo, že nekaj časa opozarjajo v Mednarodni agenciji za raziskovanje raka« (24 ur 2015č). Številne trditve so podkrepljene s številkami in raziskavami: »Slovenci letno v povprečju pojemo veliko mesa, kar 88 kilogramov. Od tega največ svinjine. Da je potrebno meso uživati redko in v manjših količinah, strokovnjaki opozarjajo že dlje časa, mi pa smo preverili, zakaj je temu tako in kako se izogniti snovem, ki povečujejo tveganje za raka« (24 ur 2015b).

S pomočjo analize sem identificirala tudi **konotativne pomene**. Konotativne besede nam pomagajo umeščati dogodke v določene okvire referenc ali diskurzov (Machin in Mayr 2012, 32). Konotacijo lahko v besedilih zasledimo v reprezentaciji oseb (Machin in Mayr 2012, 77). Izbira reprezentacije osebe oziroma institucije ni nikoli nevtralna. Temelji na želji, da je

oseba predstavljena v posameznih dejanjih na določen način. S temi izbirami lahko ljudi umestimo v družbeni svet in poudarimo le določene vidike identitete, s čimer učinkujemo na konotativne sete idej, vrednot in dejanj, ki morda niso specifično omenjeni. Te izbire lahko implicitno legitimizirajo ali delegitimizirajo dejanja oseb (Machin in Mayr 2012, 103). Določene besede so torej lahko uporabljene iz specifičnih razlogov. Beseda »strokovnjaki« ima močno konotacijo; konotira avtoriteto, znanost, nekaj, čemur je vredno zaupati, morda celo nekaj, o čemer naj ne bi dvomili. Opaziti je, da strokovnjaki niso imenovani, temveč se poimenuje le njihov naziv oziroma funkcija. Poimenovanje ljudi s pomočjo navajanja funkcije daje občutek uradnega, lahko reducira ljudi le na dodeljene vloge ter konotira legitimnost (Machin in Mayr 2012, 81). V besedilih je opaziti, da neimenovan ostane tudi avstrijski minister za kmetijstvo, kar daje občutek formalnosti in legitimnosti, prav tako se omenja le njegova funkcija. Minister je predstavljen s »slavnostnimi nazivi« (Machin in Mayr 2012, 82), ki predstavljajo določeno vlogo, ki zahteva določeno stopnjo spoštovanja. Označujejo pomembnost družbenih akterjev ali specializacije (Machin in Mayr 2012, 82).

Poleg reprezentacije oseb se konotativni pomeni kažejo tudi pri reprezentaciji dejanj (Machin in Mayr 2012, 104). Ni pomembna le zaznava ljudi, temveč tudi, kako so te osebe predstavljene v dejanjih oziroma nedejanjih (Machin in Mayr 2012, 104). V vseh člankih se v povezavi s Svetovno zdravstveno organizacijo pogosto pojavljajo besede, kot so »svarila« (24 ur 2015b), »priporočila« (24 ur 2015c), »opozorila« (24 ur 2015č), »potrdila« (24 ur 2015č), ki konotirajo določeno stopnjo avtoritete in jih predstavljajo kot nekoga, ki presoja, kaj je za ljudi priporočljivo in kaj ne.

Precej pogosto se pojavlja tudi beseda »nevarnost«, ki ima negativno konotacijo; naznanje škoda, strah, tveganje pritegnejo še več radovednih bralcev. Poleg »nevarnosti« je precej pogosto uporabljena beseda »tveganje« (že v samih naslovih), ki prav tako konotira nekaj negativnega in nezaželenega. Uporabljeni sta v povezavi z določeno vrsto meso, ki naj bi to tveganje in nevarnost poviševala.

Pri analizi sem prepoznala tudi rabo ograjevalnih besed (Machin in Mayr 2012, 192). Ograjevanje je govorčevo oziroma pisateljevo izogibanje neposrednosti in obvezi za nekaj, kljub temu pa nam daje občutek podrobnega in natančnega poročanja. Ograjevalne besede so lahko uporabljene tudi za distanciranje od izrečenih besed, saj se s tem zmanjša možnost za nedobrodošle odzive. V člankih je uporabljenih precej ograjevalnih besed, ki imajo konotativni pomen. Z njimi želi avtor v svojih trditvah strateško ustvariti dvoumnost (Wood and Kroger v Machin in Mayr 2012, 192). V besedilu se pojavijo ograjevalne besedne zveze, kot so (poševno, poudarki M. K.):

»Tako pri WHO poudarjajo, da gre pri njihovem poročilu *zgolj za priporočilo* ljudem k zmernemu uživanju predelanega mesa ...« (RTV Slovenija 2015b), »Prehranjevanje s klobasami, šunko in drugim predelanim mesom povzroča raka na debelem črevesu, *verjetno* pa je tudi rdeče meso ...« (RTV Slovenija 2015a), »... (WHO) po odmevnem poročilu o *višjem tveganju* raka na debelem črevesu pri ljudeh, ki *uživajo več* predelanega mesa ...«

(RTV Slovenija 2015b), »V svojem poročilu za javnost so presenečeni nad interpretacijami WHO-ja, ki se opira na pregled 800 študij, slednje pa *večinoma* temeljijo na anketah. Ker študija ni bila sistematično ocenjena po mnenju združenja, obstaja *velika možnost*, da se zaradi pomanjkanja dejstev opira na domneve in špekulacije« (RTV Slovenija 2015b), »... (NIJZ) pravi, da ne gre za nova opozorila, saj so na osnovi teh opozoril že pred časom pripravili tudi nacionalna priporočila glede uživanja mesa in mesnih izdelkov, ki svetujejo, da se mesne izdelke *uživa redkeje* ter v *manjših količinah*« (24 ur 2015b), »A je strokovnjak za prehrano prepričan, da velja, da kdor je *več* predelanega mesa in mesnih izdelkov ima *bistveno večjo možnost*, da zboli in umre za rakom« (24 ur 2015b). Tovrstne besede dajejo vtis naraščajoče stopnje razlage in pojasnjevanja, tako da sam stavek deluje bolj avtoritativen in prepričljiv (Machin in Mayr 2012, 193–194). S tem konotirajo legitimnost in prispevajo k veljavi trditve in raziskav, četudi nam ne povejo bistvenih informacij, ki bi jih potrebovali.

Z analizo sem kot zadnje identificirala **ideološke pomene**. Le-ti so se v besedilih izražali skozi vzorce citiranja (Teo 2000, 20), kot na primer: »Vsaka 50-gramska porcija predelanega mesa, ki jo pojemo na dan, za 18 odstotkov povečuje tveganje za kolokteralni rak« (24 ur 2015a). Citiranje, neposredno in posredno, ki je vpeto v besedilo, daje občutek resničnosti, avtentičnosti (Teo 2000, 18). Vzorci citiranja lahko tako postanejo močno ideološko orodje za manipulacijo bralčeve percepcije in interpretacije dogodkov in ljudi v novicah (Teo 2000, 20), kot to lahko vidimo v zgornjem primeru. Avtoritete, v tem primeru strokovne agencije, strokovnjaki so s podanimi podatki želeli spremeniti percepcijo tveganja do uživanja tovrstnega mesa.

Ideologija se lahko izraža pri reprezentaciji oseb (Machin in Mayr 2012, 77), dominantne skupine lahko namreč premoč izražajo prek pravil, zakonov, norm, navad. Moč se lahko izraža na primer tudi preko znanja, denarja, informacij (Van Dijk 2001, 355). Kot avtoriteta oz. dominantna skupina so v besedilih predstavljeni strokovnjaki in strokovne agencije, ki izražajo moč s podajanjem informacij in znanja. Imena vodilnih in odgovornih večinoma niso navajana, poimenovane so zgolj institucije – Svetovna zdravstvena organizacija, Mednarodna agencija za raziskave raka, Gospodarsko interesno združenje mesne industrije ipd. Pojavi se torej impersonalizacija, ki določeni trditvi dodaja večjo težo, kar pomeni, da za določeno stvar ni odgovorna le oseba, temveč celotna institucija, krivce pa potiska v semantično ozadje (Machin in Mayr 2012, 79–80). Z impersonalizacijo strokovnjakov in zdravstvenih institucij trditve, ki jih podajajo, dobijo večjo težo in izražajo višjo avtoriteto. Personalizacija nasprotno predstavlja družbene akterje kot človeška bitja, saj se v ta namen uporabljajo osebni, svojilni zaimki, prava imena in glagoli, katerih pomeni poudarjajo človeškost (Van Leuween 1996, 59). Določeni predstavniki sicer so imenovani: Kurt Streif, predstavnik IARC, Izidor Krivec, direktor Celjskih mesnin, Marko Čenur, strokovnjak za prehrano in Urška Blaznik z Nacionalnega inštituta za javno zdravje, a je ob imenih vedno navajana tudi njihova funkcija, s čimer izražajo svojo pripadnost in vlogo v instituciji.

Sam vpogled v vprašanje moči nam omogoča reprezentacija dejanj (Machin in Mayr 2012, 136). Transzitivnost, študija o tem, kako se ljudje upodabljajo v določenem dejanju, odgovarja

na vprašalnice kdo, komu in kako. Pomaga nam ugotoviti, kdo v stavku igra pomembno vlogo in kdo je deležen posledic (Machin in Mayr 2012, 104). Sama sem se v tem poglavju odločila za podroben pregled dejanj, ki so predstavljena v abstrakciji. Dejanja torej lahko postanejo generalizirana oziroma nespecifična (Machin in Mayr 2012, 115). Abstraktno predstavljena dejanja v člankih se na primer pojavijo v stavku »WHO bo prihodnje leto še naprej proučeval vplive na javno zdravje ter mesto, ki ga zaseda predelano meso v zdravem načinu prehranjevanja« (RTV Slovenija 2015b). Dejanja so generalizirana in nam malo povedo o tem, kar delajo, saj so podrobnosti zakrite. Tudi v naslednjem primeru natančne informacije ostanejo prikrite: »Ob tem so spomnili, da imajo stalno skupino strokovnjakov, ki redno preučuje povezave med določenim načinom prehranjevanja in boleznimi. Ta se bo v začetku prihodnjega leta sestala in začela preučevati "vplive zadnjih znanstvenih dognanj na javno zdravje ter mesto predelanega in rdečega mesa v kontekstu celotnega zdravega načina prehranjevanja," so še zapisali v agenciji s sedežem v Ženevi« (24 ur 2015c). Ko opazimo takšne abstrakcije, se moramo vprašati, kdo ali kaj je tisto, kar se prikriva (Machin in Mayr 2012, 116) in zakaj pri vseh nadaljnjih načrtih ostajajo tako splošni. Tu lahko reprezentacijo dejanj povežemo z reprezentacijo oseb. Strokovne agencije, strokovnjaki se kažejo v pozitivni luči kot nekdo, ki bo ljudi negotovosti, tveganja »odrešil«, njihovi argumenti delujejo prepričevalno, objektivno in strokovno, četudi nam niso dali veliko bistvenih informacij. Odnosi med strokovnjaki, zdravstvom in občinstvom so neenakovredni. Zdravstvo na ljudi ideološko vpliva s sklicevanjem na raziskave in rezultate. Marsikdaj je ideološko vplivanje uspešno tudi s tem, ko so določene informacije zamolčane.

Zadnje pomembno orodje analize, s katerim želijo avtorji prepričevati brez odkrite navedbe ideologij(e) je nominalizacija. Nominalizacija tipično zamenjuje glagole procesov, dejanj z glagoli konstrukcije, kar lahko prikrije agente in njihovo odgovornost za določena dejanja (Machin in Mayr 2012, 137), zato ima pomembno ideološko funkcijo (Billig 2008, 783). Še posebej pomembna je, kadar avtor ne želi podrobno reprezentirati procesov in dogodkov (Machin in Mayr 2012, 162). V člankih je opaziti nekatere učinke tega orodja. Navedenih je kar nekaj podatkov, a večinoma nam ne podajo ključnih in podrobnih informacij. Besedilo daje občutek dejanja, vendar se izogiba agentom, časom in specifičnosti. Objavljenih je nekaj bolj specifičnih informacij, kot na primer »Vsaka 50-gramska porcija predelanega mesa, ki jo pojemo na dan, za 18 odstotkov povečuje tveganje za kolokteralni rak« (24 ur 2015a) in »IARC je svarilo utemeljila na pregledu več kot 800 študij, ki so raziskovale povezave med prehranjevanjem z mesom in rakom."Spričo velikega števila ljudi, ki uživajo predelano meso, ima njegov globalen vpliv na pojavnost raka pomen za javno zdravje," je poudaril predstavnik IARC **Kurt Straif**« (24 ur 2015a), vendar pa se le-te informacije ponavljajo iz članka v članek in nam ne povedo ničesar bolj konkretnega, četudi imamo občutek podrobnega poročanja. Nekaj podrobnejših podatkov je sicer omenjenih v primeru raziskav, ki so bile opravljene v preteklosti, vendar za pereč problem nimajo večje teže: »Pri IARC-u so se ob odgovorih na očitke spomnili na raziskave, ki so 34.000 smrti na leto po vsem svetu pripisali prehranjevanju s predelanim mesom. Obenem pa dodajajo, da je to razmeroma malo v primerjavi z milijonom smrti zaradi raka, ki ga povzroča kajenje, 600.000 smrti, ki so

posledica alkohola, ali pa 200.000 smrti, ki so posledica onesnaženega zraka» (RTV Slovenija 2015b). Torej tudi nominalizacija ustvarja ideološko ozadje, saj prikriva specifičnost in odgovornost dejanj ter prikriva odgovorne osebe.

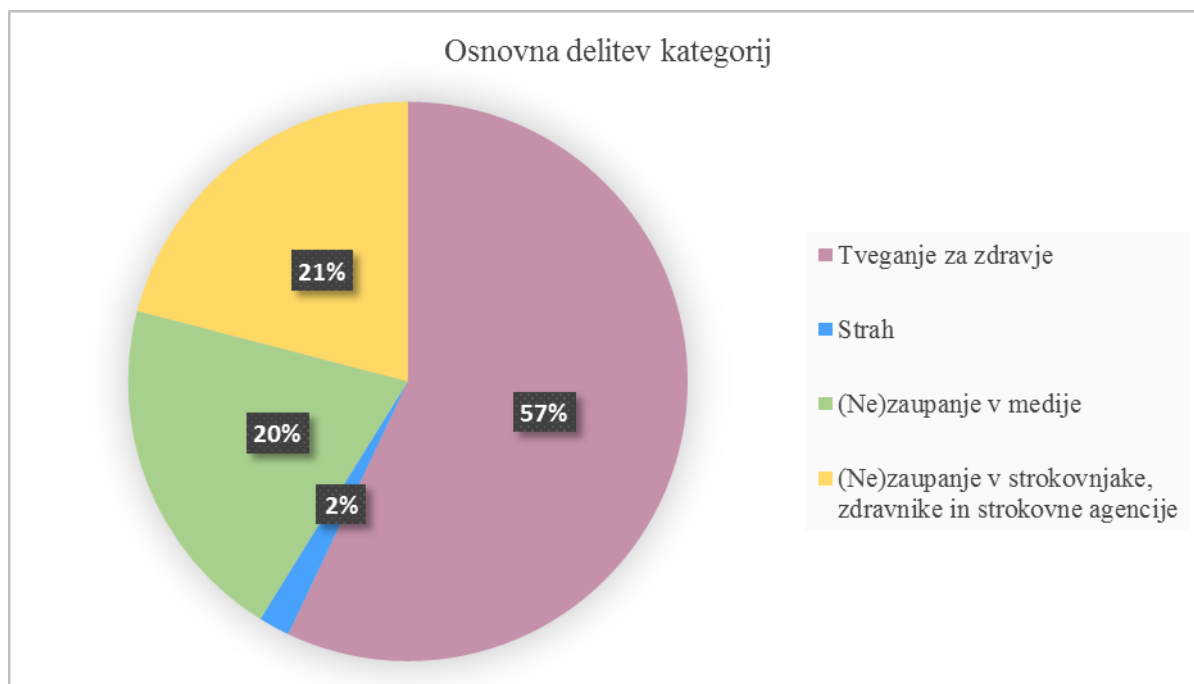
5.3 Analiza komentarjev

V drugem delu analize sem se osredotočila na komentarje, ki jih je aktivna skupina bralcev objavila pod izbranimi novicami. Od 1410 komentarjev jih je za analizo prišlo v poštev le 277. Komentarje, ki se na moje kategorije in posledično na raziskavo niso nanašali, sem izločila. Opaziti je bilo, da se med komentarji večkrat pojavijo razprave med vegetarijanci/vegani in mesojedci/vsejedci ter raznorazni pogovori (bodisi žaljivi ali zunaj teme) med komentatorji, ki za raziskavo niso bili relevantni.

Od skupno 277 komentarjev sem identificirala štiri kategorije: tveganje za zdravje, strah, (ne)zaupanje v medije in (ne)zaupanje v strokovnjake, zdravnike, strokovne agencije ter jih glede na temo komentarja uvrstila v eno izmed njih. Analiza kategorij sledi po sosledju kategorij, navedenih v legendi ob grafu. Uporabniki so pri komentiranju ostali anonimni in svoja prava imena nadomestili z uporabniškimi.

Predstavljam zbrane rezultate analize komentarjev.

Graf: 5.1: Osnovna delitev kategorij

Beseda je najpogosteje nanese na **tveganje za zdravje** (57 %). Temi zdravja in tveganja sta ponekod ločeni, drugje povezani. Ena od komentatorj je omenila, da če se piše o mesu, »... se naj piše tudi o kruhu. Testeninah. Krompirju. Rižu. Sladkarijah. In podobnemu. Meso je dosti bolj zdravo kot kruh in testenine, če seveda ga ne poješ preveč« (SKIng, RTV Slovenija 2015a). »... Po logiki modernih nutricionistov je nezdravo meso, klobase, jajca (holesterol),

kruh in ostali hidrati (krompir, riž itd.), nezdravi so seveda tudi vsi sokovi (tudi sveže iztisnjeni), mleko in mlečni izdelki ter seveda vse sladkarije, peciva ... Kaj še nam potemtako ostane? Solata pa voda ...» je komentiral scar_face (24 ur 2015a). Sannja5 (24 ur 2015c) je svoje mnenje izrazila tako: »kakšna farsa, vsak otrok bi moral vedet, da meso povzroča raka. Ma mesni industriji to ni po godu in hitro zakrinkajo resnico. In kaj to pomaga nespametnim, ki umirajo od muk zaradi raka? A jim potem, v agoniji bolnice in trpljenja pomaga reklama, da je meso zdravo? Jaz ga ne jem že vse življenje in sploh ne vem, kaj je bolezen ...«. Prav tako so z argumentom zdravja svoje stališče zagovarjali uporabnik portala smet.kanta (24 ur 2015a): »Meso ni zdravo! Z aditivi ali brez. Konec debate«, Zelena Kri (24 ur 2015č) »samo zato, ker so naši predniki jedli meso, še ne pomeni, da ga moramo tudi mi, še manj pa pomeni, da je zdravo« in navihani: »Mislim, da nas se večina zaveda, da je meso škodljivo, samo si nočemo priznat, kar je pa najslabše, kar lahko naredimo. Glede na komentarje, ki jih vidim, takoj ko je kakšen članek, ki ni v skladu z našimi navadami, izbruhne ego ven« (24 ur 2015č). Omenjalo se je tudi paniko: »Histerizem in paničarstvo prav tako povzročata rakavost!« je zapisal gesan (RTV Slovenija 2015a) in tveganje: »Ma jaz bom kar reskiral in še naprej z veseljem jedel kraško panceto,« je omenil uporabnik Ribiič (RTV Slovenija 2015a). Uporabnica portala miss_theory (RTV Slovenija 2015b) se je pri svojem komentarju nanašala na statistiko: »Hahaha, kakšna zloraba statistike se je spet dogodila, in to samo zaradi tega, ker ljudje v povprečju nimajo pojma, kako interpretirati tveganje. Torej, rekli so (cifre navajam po spominu), da če poješ 50 g slanine ipd. na dan, se tveganje za črevesnega raka (colorectal cancer) poveča za 18 %. Vau, hudo, panika, vsi postanimo vegetarijanci ali še bolje vegani. No, ne tako hitro.« Prav tako je nepravilno interpretacijo omenjal Skippy (RTV Slovenija 2015a): »Drugo pa je, da ljudje preprosto ne znajo brati raziskav. Če je prej bila verjetnost npr. 2 %, bo zdaj po desetletjih uživanja pač 2,5 %. Za posameznika popolnoma zanemarljivo. Sicer o zanemarljivosti piše tudi v članku, vendar bo večina spet narobe razumela.«

Opazimo lahko, da ima tema tveganja za zdravje pomembno mesto v razpravi. Ideološko ozadje, ki se pokaže, nakazuje na to, da smo ljudje sami odgovorni za svoje zdravje. Kolektivni problemi so del vsakega posameznika, so individualizirani in preneseni na osebni nivo (Kehler 2013, 19). Zdravje torej komentatorji poudarjajo kot pomembno, pri tem pa vsak zagovarja svoje stališče. Mnogokrat v povezavi z zdravjem omenjajo tudi zmernost: »Najbolj zdravo – vsakega po malo!« (foteljas, RTV Slovenija 2015a). Nasprotno pa ideološki diskurz tveganje in paniko obravnava kot nekaj nezaželenega in škodljivega. Odgovornost za nastali položaj pripisuje tako strokovni agenciji kot ljudem, ki takih raziskav ne znajo pravilno interpretirati in do njih niso dovolj kritični. Opaziti je, da večina komentatorjev tveganja ne jemlje resno, če pa se tveganja za zdravje zavedajo, ne odobravajo paničnega odziva glede na resničnost tveganja.

Strah je bila najmanj zastopana kategorija (2 %). Pojavilo se je le nekaj komentarjev: »Vi kar uživajte ob zelenjavi in pustite ljudem naj se sami odločijo!! Taka zastraševanja po navadi dobijo kontra učinek!! Ne bom se odpovedal dunajcu in pršutu, pa lahko lažete, kaj vam paše!!« (omega_v6, 24 ur 2015c). Komentator Skippy je omenil: »A še vam kar ni jasno, da

vse povzroča raka, če imaš pač smolo? Odvisno od članka, enkrat ena hrana, drugič druga. Procent obolelih, korigiran za starost, pa je že desetletja pač isti. Nekoč so nas strašili z ozonsko luknjo, potem z žvečilnimi, potem z zamrznjeno hrano, zdaj s soncem in klobasami«, dalje beremo: »Tisti, ki strašijo, da so imeli znanca, ki je oslabel, ker ni jedel mesa ... bla, bla ...« (tron, RTV Slovenija 2015a). Mnenja v večini niso izražala prestrašenosti ali strahu, bojazni ali tesnobe, temveč so omenjala zastraševanje in se kvečjemu dotaknile teme panike: »Sploh ne vem, zakaj taka panika. Pri vseh zadevah je isto, vsako pretiravanje in enoličnost škodi tako zdravju kot počutju« (Janko Ig, 24 ur 2015c).

V kategorijo **(ne)zaupanje v strokovnjake, zdravnike in strokovne agencije** se je uvrstilo 21 % komentarjev. Pokazalo se je, da jim ljudje v večini ne verjamejo, njihove ugotovitve zaničujejo, se jim posmehujejo: »Naj zdravniki pišejo, kaj hočejo, jaz vem, da ni boljšega od dunajca ali pa kraškega pršuta!! Ne mislim živeti večno, zato se tem dobrotam ne mislim odpovedati!! Tisti, ki pa se bojite umreti, pa kar jejte to umetno pridelano zelenjavo, večkrat špricano, pa bomo videli, kako dolgo boste živeli!« (lotmerzanec, 24 ur 2015č). Eden od komentatorjev je zdravnike označil za »barabe zdravniške, gre se jim samo za denar!« (bonovox32, 24 ur 2015č), spet drugi so izražali dvom: »Že ko vidim, kdo je delal in objavil raziskavo dvomim v njo ...« (biancocelesti, 24 ur 2015c), nezaupanje: »WHO je pa še ena izmed organizacij svetovnih vladarjev za obvladovanje sveta« (am shagar, 24 ur 2015c) in podobno: »kaj bi naj človek jedu po vaših raziskavah? regrat??« (dioporco, 24 ur 2015a), »Kje pa so in kaj delajo ti strokovnjaki? Spijo spanje pravičnega in vlečejo nezaslужen davkoplačevalski denar? Da ne sledijo spoznanjem sodobne znanosti, je več kot očitno, namerno ali nenamerno (zaradi neznanja) zagovarjajo zdavnaj zastarela strokovna stališča, kar je škodljivo za zdravje ljudi« (doba, RTV Slovenija 2015b). Pojavljali so se tudi uporabniki, ki so se s trditvami zdravstva, agencij in strokovnjakov strinjali. Victorinox (24 ur 2015b) je komentiral:

Živali jedo dosti umetne hrane, mesu dodajajo barvila, konzervanse, aditive (sol, sladkor itd.), meso zapira, ker ne vsebuje vlaknin, vsebuje lahko tudi veliko maščob. Ljudje velikokrat meso pečejo in še preveč zapečejo. Vse to je po analizah strokovnjakov podlaga za pridobitev raka na črevesju, zato verjamem, kar je napisano in povedano v tem prispevku. Po samoanalizi se počutim veliko bolje in veliko več energije in moči pri športu, če poskusim jesti sadje, zelenjavo ipd. polnovredna živila za razliko od mesa.

Kot v zgornjem odstavku tudi v večini prevladujejo abstraktno reprezentirana dejanja. Uporabniki sicer želijo s komentarji podkrepiti svoja prepričanja in stališča, vendar redkokdaj navedejo konkretne številke, imena ali datume. Uporabljenih je precej ograjevalnih besed, s katerimi dajejo vtis naraščajoče stopnje pojasnjevanja, tako da sam stavek deluje prepričljiv (Machin in Mayr 2012, 193–194). Tako je svoje mnenje ubesedila komentatorica Verbena: »... vsakega po malem, drgač te pa tako organizem opozori, kdaj je česa preveč in kaj mu najbolj pase!!« (24 ur 2015a) ali pa komentator tempel: »Mal bolj naj kontrolirajo poreklo in rejo živine, pa ne bo problemov« (24 ur 2015a). Za nekatere bi lahko rekli, da zdravstvo in

strokovnjake vidijo kot eno od najpomembnejših ideologij. Uporabnik Modrijan6 je zapisal »... verjamem zdravnikom, ki so prišli do žalostnega spoznanja do prehranjevanja z rdečim mesom, rak je dejstvo ...« (RTV Slovenija 2015a), »No upam, da sem komu, ki ga zadeva resno zanima, kaj pomagal, sicer pa se tipkamo ob naslednji raziskavi, ki bo spet potrdila rakotvornost mesa. Kar bo vedno bolj pogosto, očitno so zadeve začele malo curljati v javnost, končno,« se je strinjal še nekdo izmed bralcev (at111, RTV Slovenija 2015a). Kljub nekaterim jasno izraženim mnenjem, ki so zdravstvu in strokovnjakom namenjali odobravanje in pritrjevanje ter v sam sistem zdravstva izražali zaupanje, je bila večina komentarjev namenjena nezaupanju, nejeveri, dvomu in sumničavosti. Omenja se tudi pomanjkljivost raziskav in objavljenih podatkov, kot je to na primer poudaril komentator veza (RTV Slovenija 2015a): »Nič niso napisali, v katerih državah so izvajali raziskavo, in ali to velja za vse živali ali samo za tiste, ki so gojene na moderen način in ali so upoštevali tudi druge dejavnike tveganja ...«

V kategorijo **(ne)zaupanje v medije** sem uvrstila 20 % komentarjev, precej teh negativne narave: »Spet taki naslov, da te mine ... Povzroča ... A je res težko napisati, da je večja verjetnost?« (Kauko, 24 ur 2015c). Nekateri so ob objavi članka kljub temu izrazili olajšanje »končno se bo začelo o tem javno govorit ...« (jodlzi, RTV Slovenija 2015a), drugi so se zgražali: »Kakšen članek pa je to???? Kdo ima koga za norca? In katera sestavina je dejansko sporna, da nagovarja podivjano rast celic = rak. Mene cenzurirate ves čas, dajte še malo pred svojim pragom pomest« (Jureimacure, RTV Slovenija 2015a).

Komentator ADRR je poudaril, da je članek »nepopoln« in »zavajajoč«: »Članek izpušča en velik faktor, in sicer delež živalskih maščob v mesu. Dejstvo je, da imajo največji negativni vpliv na zdravje živalske maščobe, in ne pusto meso kot tako. Strinjam se, da je meso lahko zelo škodljivo, če je pripravljeno narobe, ampak prav tako je tudi zelenjava škodljiva, če jo pripraviš napačno. Članek je enostavno nepopoln in zavajajoč« (24 ur 2015a), komentator doba pa, da gre za zavajanje javnosti – tako s strani medijev kot zdravstvenih organizacij: »Skratka, zavajanje javnosti se kljub tej svetovno odmevni informaciji nadaljuje po vseh medijih, kar ne služi zaščititi in dobrobiti vseh nas. To je vsega obsojanja vredno delovanje (pre)številnih. Kako imajo eni oz. ene lahko obraz za tako početje?« (RTV Slovenija 2015b). Komentarji so bili do medijev v večini precej kritični, negativni in nezaupljivi. Omenja se, da navajajo nepopolne informacije, ugotovitve preveč poenostavljajo in delajo prehitre zaključke.

6 UGOTOVITVE IN RAZPRAVA

Ugotovitve bom navedla v odgovorih na vnaprej zastavljena raziskovalna vprašanja.

1. Kakšne so lastnosti prehranske panike?

V raziskovanem primeru je bilo opaziti, da sta predelano in rdeče meso predstavljena kot tveganje in nevarnost za zdravje, kljub temu pa potrjene prehranske okužbe ni bilo zaslediti; šlo je, kot so omenjali strokovnjaki, le za priporočila in opozorila. Ker je izbruh prehranske panike povezan s potrjenim izbruhom prehranske okužbe (O'Doherty Jensen 2016), javno

tesnobo glede perečega problema prehranske varnosti in sočasno stopnjo naraščajoče medijske pokritosti teh dogodkov (Knowles, Moody in McEarchern 2007, 43–44), lahko trdimo, da novica ne ustreza vsem lastnostim, ki prehransko paniko potrjujejo. Raziskovan primer prav tako ne zadostuje ostalim kriterijem prehranske panike. V mnenjih raziskovane skupine se do medijev in strokovnjakov ter strokovnih in zdravstvenih agencij pojavljajo dvomi, nezaupanje in sumničavost do raziskav, študij in samih novic.

Tak pojav lahko pusti pomembne kratko- ali dolgoročne posledice (Beardsworth in Keil 1997, 163), kot na primer relativno nenavaden padec potrošnikovega povpraševanja po določenem živilu (O'Doherty Jensen 2016). Vseeno pa je vprašanje, ali bo dogodek prerasel v prehransko paniko, v veliki meri odvisno od potrošnikov in stopnje medijske pokritosti (Knowles, Moody in McEarchern 2007, 43–44). Če se na tveganje ne odzovejo panično, ne moremo govoriti o prehranski paniki.

2. Kako mediji predstavljajo prehransko paniko?

Mediji so pri prehranski paniki eden od ključnih dejavnikov. Prehranski preplahi so namreč tipično obdani s poplavo medijske pokritosti in vodijo k zavrnitvi in zahtevi po vprašljivem produktu, pogosto ob sočasni stopnji panike, za katero sami znanstveniki trdijo, da glede na resnično tveganje ni primerna. Razširjena medijska pokritost lahko prispeva k večji percepciji tveganja in okrepi posledice (McClusky in Swinnen 2011, 625).

Analizirane novice o povezavi raka z uživanjem rdečega mesa so sicer bile medijsko zastopane, vendar glede na količino novic ne moremo govoriti o poplavi medijske pokritosti. Novice so se pojavile nenadoma, pritegnile medijsko pozornost v časovnem obdobju petih dni (25. 10.–30. 10. 2015) in nato poniknile. Mediji so večkrat poudarili mnenja strokovnjakov, da gre le za svarila in priporočila.

Če bi mediji zamajali javno dojetje tveganja, bi lahko govorili o prehranski paniki. Medijska pokritost ima vpliv na potrošnikovo dojetje produktov in tveganja ter lahko posledično vpliva na potrebe storitev in produktov (McClusky in Swinnen 2011, 625). Kljub vsemu pa javni vpliv medijev ni enostaven, neposreden in predvidljiv – občinstvo namreč presoja, kar sliši in vidi (Miller in Reilly 1994, 16. pogl.), kar se je izkazalo tudi v tem primeru. Vpliva potrošnikovega dojetja produktov in tveganja nisem raziskovala, iz komentarjev pod novicami pa lahko povzamemo, da so bili tisti, ki so novico komentirali, do produktov precej kritični.

3. Kako mediji poudarijo tveganje za zdravje?

Množični mediji pri informiranju prebivalstva o zdravstvenih temah zasedajo zelo pomembno mesto (Kamin 2006, 118–119). Vsaj eden od štirih člankov v dnevnih časopisih je vsaj nekoliko povezan z zdravjem (Wallack in Atkin 1990, 20). Z analizo je bilo opaziti, da je poseben status dodeljen strokovnjakom. Poseben status v medijih poleg strokovnjakov uživajo tudi zdravniki, saj so videni kot glavne avtoritete na področju zdravstva. Čeprav so pod nadzorom medijev, se jim kljub temu pripisuje izredno visoka stopnja družbene in kulturne identitete (Kamin 2006, 126).

Četudi avtorji člankov niso navajali specifičnih informacij, je prevladoval občutek velikih in prepričljivih najdb, čeprav to ni bilo utemeljeno s strani zdravstva. Tveganje za zdravje je bilo precej poudarjeno v naslovih, v člankih pa se je izkazalo, da gre za priporočila, svarila, opozorila. Kritike in odobravanja so letela tako na medije kot strokovnjake.

Nekateri so menili, da je medij vir zdravju nasprotujoče izobrazbe, ki ljudem predstavlja netočne informacije in novičarsko vsebino. Bolj kot z informiranjem naj bi se mediji ukvarjali s profitnim interesom (Wallack in Atkin 1990, 147). Taki komentarji so bili predvsem namenjeni strokovnim agencijam: »barabe zdravniške, gre se jim samo za denar!« (bonovox32, 24 ur 2015č). Prevladovali so dvomi, sumničavost in nezaupanje v slednje institucije.

4. Ali ima raziskovana novica lastnosti prehranske panike? Kako ustreza definiciji prehranske panike?

Glede na lastnosti prehranske panike, opredeljene v prvem raziskovalnem vprašanju, sem lastnosti razdelila v naslednje kategorije:

- *Potrjen izbruh prehranske okužbe.*

Kljub objavi nekaj specifičnih informacij za razumevanje ne izvemo bistvenih podrobnosti. Informacije se zgolj ponavljajo iz članka v članek. Uporabljenih je bilo precej ograjevalnih besed, s katerimi se avtorji izogibajo neposrednosti kljub občutku natančnega poročanja. Potrjenega izbruha prehranske okužbe ni, so, kot WHO poudarja, zgolj priporočila.

- *Tesnoba občinstva, ki je novice komentiralo.*

Izbrane novice so pridobile odziv aktivne skupine, ki so pod novicami podali tudi komentarje. Kljub temu pa faktor tveganja ni postal glavni poudarek zanimanj in skrbi. Glede na vsebino komentarjev je opaziti, da le-ti niso bili pretirano zaskrbljeni, če pa so že bili, ni bilo opaziti bistvene želje po spremembi prehranjevalnih navad. Le 2 % vseh komentarjev sta se nanašala na temo strahu. Le-ti niso izražali prestrašenosti, temveč kvečjemu zastraševanje ljudi. Odziv te skupine občinstva torej ni bil pretiran, čeprav je novica vzdignila nekaj prahu in po informacijah v enem od člankov močno odmevala tako po svetu kot v Sloveniji.

- *Medijska pokritost.*

V raziskovanih medijih je bilo objavljenih skupno osem novic, od katerih sem jih v analizo vključila šest. Objavljene so bile v časovnem okviru petih dni, kar ne kaže na razširjeno medijsko pokritost. Novice so krajše in večinoma ponavljajo informacije.

- *Posledice.*

Mnenja skupine občinstva, ki se je na novice na spletnih straneh MMC RTV Slovenije in 24ur.com odzvala s komentarji, niso kazala prestrašenosti in panike, kot tudi ne veliko znakov in želj po spremembi prehranjevalnih navad.

Glede na raziskano; novica ne ustreza vsem kriterijem prehranske panike.

5. Kako se prehransko tveganje odraža v skupini občinstva, ki je novico komentiralo?

Sama sem odražanje prehranskega tveganja v skupini občinstva, ki so novice komentirali, merila z vnaprej identificiranimi kategorijami. Komentarji so bili v prevladujoči meri negativne narave in personalizirani; izražali so osebna mnenja, stališča in vrednote, kljub temu pa so uporabniki pri komentiranju ostali anonimni in svoja prava imena nadomestili z uporabniškimi.

Glede na ustvarjene kategorije – tveganje za zdravje, strah, (ne)zaupanje v medije in (ne)zaupanje v strokovnjake, zdravnike in strokovne agencije – se je največje število vseh komentarjev umestilo v kategorijo tveganja za zdravje, kar 57 %. Opazila sem, da je zdravje uporabnikom portala zelo pomembno. Kot pravi Kehler (2013), ljudje imajo kar naenkrat dolžnost biti zdravi, zdravje pa je postalo življenjski cilj in sredstvo za doseganje le-tega. Zdravje je postalo tudi pomembna potrošniška dobrina, ljudje morajo stalno paziti na svoje zdravje, kar individualizem sodobne družbe in zavest, da so ljudje sami odgovorni za svoje zdravje, le še povečuje (Kehler 2013, 19–20). Tveganja večina aktivnih uporabnikov portala ni jemala z veliko resnosti. Če so ga, pa paničnega odziva niso odobraval. Ponavljajoče se mnenje je bilo, da ljudje tveganj ne znajo interpretirati.

Veliko mnenj je bilo povezanih tudi s temo strokovnjakov, zdravnikov in strokovnih agencij (21 %). Opaziti je bilo veliko skepticizma, posmehovanja in nezaupanja strokovnjakom in v verodostojnost objavljenih informacij. Precej skepticizma in kritik so bili deležni tudi mediji. Pojavljali so se komentarji, ki so omenjali sumničavost in dvom v avtentičnost novic.

V raziskovanih mnenjih ni bilo opaziti nobenega drastičnega vzgiba k spremembi prehranjevalnih navad ali izogibanju določeni hrani. Če je bilo to mogoče zaslediti, je bilo razvidno, da je oseba veganka/vegetarijanka oz. je tak način prehranjevanja zagovarjala že pred novico. Ponavljalo se je mnenje, da je sama zmernost dobrodošla, beseda je pogosto nanesla tudi na aditive, dodatke mesu in nagibanje k domači pridelavi/predelavi izdelkov.

7 SKLEP

Zdravje, prehrana in tveganje so aktualne teme, ki se v medijih pogosto pojavljajo. Analizirane novice so pokazale, da je zdravje predstavljeno kot norma oziroma vrednota, ki naj bi bila pomembna in skupna vsem ljudem. Zaradi zdravja se od ljudi pričakuje, da zmanjšajo vnos določenih hranil in se znebijo škodljivih navad. Ideologija, ki jo Svetovna zdravstvena organizacija in mediji promovirajo ljudem, veli, naj skrbijo za svoje zdravje in se izogibajo tveganim položajem, če želijo biti zdravi. Pokazalo se je, da je tema tveganja za zdravje najbolj zastopana v člankih in komentarjih. Opazna je premoč strokovnih in zdravstvenih institucij in agencij, ki se je avtoritativno kazala s podajanjem informacij in znanja. Osebe v člankih so bile predstavljene kot uradne, legitimne in vredne zaupanja, dejanja so bila generalizirana, zakrivale pa so se podrobne informacije. Pogosta uporaba besed s konotativnim pomenom ideološke predpostavke še potencira.

Marsikdaj so potencialna prehranska tveganja pretirana in potencirana s strani medijev, zato se lahko posledično med potrošniki razvije prehranska panika. Prehranska panika nima enotne definicije, ima pa nekaj splošnih lastnosti. Povezana je z izbruhom prehranske okužbe, tesnobo, ki jo ta okužba povzroča, in razširjeno medijsko pokritostjo. Pripelje lahko do velike škode in posledic, tako za posamezno živilo in vrsto živilskega trga kot za ekonomijo in družbo. Četudi imajo mediji ključno vlogo pri ustvarjanju panike, ne smemo pozabiti, da lahko na celoten fenomen vplivajo tudi drugi dejavniki, kot na primer znanstveniki, interesne skupine, politiki in drugi.

Z diplomsko nalogo sem želela raziskati, kako je primer rdečega mesa in raka na spletnih straneh MMC RTV Slovenija in 24ur.com ustrezal definiciji prehranske panike. Ugotovila sem, da primer ni zadostoval vsem dejavnikom, ki so potrebni za prehransko paniko. Poleg manjkajoče potrjene prehranske okužbe, opaženega skepticizma in nezaupanja v odzivu raziskovane skupine občinstva do tveganja, strokovnjakov in medijev, ne opazimo niti razširjene medijske pokritosti. Velja tudi, da novica mnogokrat pokaže začetke prehranskega preplaha in nato potihne; sam izid je pravzaprav nemogoče predvidevati.

8 LITERATURA

1. Allan, Keith. 2007. The pragmatics of connotation. *Journal of Pragmatics* 39 (6): 1047–1057.
2. Allan, Luke. 1997. Theory and practice in critical discourse analysis. *International Encyclopedia of the Sociology of Education*. Australia: Elsevier Science Ltd.
3. Beardsworth, Alan in Teresa Keil. 1997. *Sociology on the menu*. Great Britain: Routledge.
4. Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
5. Buchler, Sandra, Kiah Smith in Geoffrey Lawrence. 2010. Food risks, old and new: Demographic characteristics and perceptions of food additives, regulation and contamination in Australia. *Journal of Sociology* (46) 4: 353–374.
6. Caldera-Serrano, Jorge. 2010. Group connotation in the analysis of the images in motion used in television departments. *Journal of Librarianship and Information Science* 42 (1): 70–75.
7. Chambers, Robert G. in Tigran A. Melkonyan. 2013. Food scares in uncertain world. *Journal of the European Economic Association* 11 (6): 1432–1456.
8. Caswell, A. Julie. 2006. A food scare a day: Why Aren't We Better at Managing Dietary Risk? *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal* 12 (1): 9–17.
9. Fairclough, Norman in Ruth Wodak. 1997. Critical Discursive Analysis. Discourse as Social Interaction. London: Sage: 258–284.
10. Fischler, Claude. 1988. Food, Self and Identity. *Social Science Information* 27 (2): 275–292.
11. Fuentes, Maria in Christian Fuentes. 2015. Risk Stories In the Media: Food consumption, risk and anxiety. *Food, Culture and Society: An International Journal of Multidisciplinary Research* 18 (1): 71–87.
12. Grunert, G. Klaus. 2005. Food quality and safety: consumer perception and demand. *European review of Agricultural Economics* 32 (3): 369 – 391.

13. Henderson, Julie, Annabelle Wilson, Samantha B. Meyer, John Convey, Michael Calnan, Dean McCullum, Sue Lloyd in Paul R. Ward. 2014. The role of the media in construction and presentation of food risks. *Health, Risk & Society* 16 (7–8): 615–630.
14. Kamin, Tanja. 2006. *Zdravje na barikadah: Dileme promocije zdravja*. Ljubljana: FDV.
15. Kehler, Alan. 2013. Medikalizacija čustev v potrošniški družbi. *Razpotja* 4 (13): 18–21.
16. Knox, Barbara. 2000. Consumer perception and understanding of risk from food. *British medical bulletin* 56 (1): 97–109.
17. Knowles, Tim, Richard Moody in Morven G. McEachern. 2007. European food scares and their impact on EU food policy. *British Food Journal* 109 (1): 43–67.
18. Lister, Sarah A. in Geoffrey S. Becker. 2009. *Bovine Spongiform Encephalopathy (BSE, or 'mad Cow Disease') : Current and Proposed Safeguards*. New York : Nova Science Publishers.
19. Lupton, Deborah. 1998. *Food, the body and the self*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage.
20. Machin, David in Andrea Mayr. 2012. *How to do Critical Discourse Analysis: Multimodal Introduction*. London: Sage Publication.
21. Miller, David in Jacquie Reilly. 1994. *Food scares in the media*. Media Unit, Glasgow University: Scotl.
22. McClusky, Jill in Johan Swinnen. 2011. The media and food-risk perceptions. *Embo reports* 12 (7) : 624–629.
23. Niewczas, Magdalena. 2014. Consumers' reactions to food scares. *International Journal of Consumer Studies* 38 (3): 251–257.
24. O'Doherty Jensen, Katherine. 2016. *Food scare*. Dostopno prek: <http://sk.sagepub.com/reference/consumerculture/n231.xml> (10. junij 2016).
25. Pillai, T. Meena. 2012. The Mullaperiyar Dam: Risking Media, Mediating Risk. *Journal of Creative Communication* 7 (1–2): 31–52.

26. Silverstone, Roger. 1999. *Why study media?* London/Thousand Oaks/New Delhi : Sage.
27. Tivadar, Blanka in Tanja Kamin. 2002. Moram? Smem? Naj? Skrb za hrano. *Socialna pedagogika* 6 (3): 279–308.
28. Vainino, Annukka, Jaana-Piia Mäkineniemi in Riikka Paloniemi. 2014. System justification and the perception of food risks. *Group Processes & Intergroup Relations* 17 (4): 509–523.
29. Van Dijk, A.Teun. 2001a. Critical Discourse Analysis. *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishers: 352–371.
30. --- 2001b. Critical Discourse Analysis. *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishers: 62–86 .
31. Van Leuween, Theo. 1996. The representation of Social Actors. *Texts and Practices. Readings in Critical Discursive Analysis*. London: Routledge: 32–38.
32. Wallack, Lawrence in Charles Atkin. 1990. *Mass Communication and Public Health*. California: Sage Publications.
33. Ward, R. Paul, Julie Henderson, John Convey in Samantha Meyer. 2011. *How do South Australian consumers negotiate and respond to information in the media about food and nutrition? The importance of risk, trust and uncertainty*. Dostopno prek: <http://jos.sagepub.com/content/early/2011/07/15/1440783311407947.full.pdf+html> (10.junij 2016).
34. RTV Slovenija. 2015a. *WHO: Predelano meso povzroča raka na debelem črevesu*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/zdravje/novice/who-predelano-meso-povzroca-raka-na-debelem-crevesu/377190> (7. april 2016).
35. --- 2015b. *WHO: Predelano meso še vedno manj nevarno od kajenja, alkohola in onesnaženosti*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/zdravje/novice/who-predelano-meso-se-vedno-manj-nevarno-od-kajenja-alkohola-in-onesnazenosti/377481> (7. april 2016).
36. 24 ur. 2015a. *Več kot zaužijete predelanega mesa, večje je tveganje za raka*. Dostopno prek: http://www.24ur.com/specialno/nega_in_zdravje/vec-kot-uzijete-predelanega-mesa-vecje-je-tveganje-za-raka.html (7. april 2016).

37. --- 2015b. *Preverite zakaj je odsvetovano pogosto uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov.* Dostopno prek: http://www.24ur.com/specialno/nega_in_zdravje/preverite-zakaj-je-odsvetovano-pogosto-uzivanje-rdecega-mesa-in-mesnih-izdelkov.html (7. april 2016).

38. --- 2015c. *WHO miri: Ljudi ne pozivamo, naj ne jedo več mesa, omejiti je treba le količino.* Dostopno prek: http://www.24ur.com/specialno/nega_in_zdravje/who-miri-ljudi-ne-pozivamo-naj-ne-jedo-vec-mesa-omejiti-je-treba-le-kolicino.html (7. april 2016).

39. --- 2015č. *Se napoveduje vojna proti mesu?* Dostopno prek: http://www.24ur.com/specialno/nega_in_zdravje/se-napoveduje-vojna-proti-mesu.html (7. april 2016).

PRILOGE

PRILOGA A: WHO: Predelano meso povzroča raka na debelem črevesu

Zdravje POŠLI NATISNI KOMENTIRAJ (156)

WHO: Predelano meso povzroča raka na debelem črevesu

Tveganje tudi z uživanjem rdečega mesa

26. oktober 2015 ob 13:31,
zadnji poseg: 26. oktober 2015 ob 13:54
Pariz - MMC RTV SLO/STA

Prehranjevanje s klobasami, šunko in drugim predelanim mesom povzroča raka na debelem črevesu, verjetno pa tudi rdeče meso, je sporočila Svetovna zdravstvena organizacija (WHO).

Mednarodna agencija za raziskave raka (IARC), ki je del WHO-ja, je svarilo utemeljila na na pregledu več kot 800 študij, ki so raziskovale povezave med prehranjevanjem z mesom in rakom. "Zaradi velikega števila ljudi, ki uživajo predelano meso, ima njegov svetovni vpliv na pojavnost raka pomen za javno zdravje," je poudaril predstavnik IARC-ja Kurt Straif.

Med rdeče meso se štejejo govedina, teletina, svinjina, jagnjetina, ovčetina, kozje in konjsko meso. Med predelano meso med drugim spadajo hrenovke, klobase in konzervirano meso, načini predelave pa vključujejo soljenje, prekajevanje, fermentacijo ali dimljenje.

Za posameznika, ki uživa predelano meso, je tveganje, da zboli za rakom, statistično majhno, a narašča s količino zaužitega tovrstnega mesa. "Vsaka 50-gramska porcija predelanega mesa, ki jo pojemo na dan, za 18 odstotkov povečuje tveganje za kolorektalni rak," so povedali v agenciji.

Dokazi o rakotvornih učinkih rdečega in predelanega mesa

Poročilo je pripravilo 22 strokovnjakov iz 10 držav, v njem pa so razkrili močne dokaze, ki podpirajo trditve o rakotvornih učinkih uživanja rdečega mesa, predvsem ko gre za raka debelega črevesa in rektuma, pa tudi slinavke in prostate. Ko gre za predelano meso, po navedbah IARC-ja obstaja dovolj dokazov, da njegovo uživanje povzroča kolorektalni rak.

Agencija, ki ima sicer sedež v Lyonu, je predelano meso uvrstila v isto kategorijo povzročiteljev raka, v kateri sta tudi tobačni dim in azbest, je pa hkrati poudarila, da to ne pomeni, da je enako nevarno. Strokovnjaki v študiji pa niso ugotovili, ali kuhanje mesa vpliva na tveganje za raka.

V poročilu je sicer IARC še poudarila, da bi morale ugotovitve strokovnjakov vladam in regulatorjem pomagati najti ravnovesje med tveganji in koristmi uživanja rdečega mesa, ki je pomemben del človekove prehrane.

B. T.
[Prijava napake](#)

Ocena novice: ★★★★★
Ocena 3.0 od 64 glasov

Vaša ocena: ★★★★★
Ocenite to novico!

Med predelano meso spadajo hrenovke, klobase in konzervirano meso, načini predelave pa vključujejo soljenje, prekajevanje, fermentacijo ali dimljenje. Foto: BoBo

Sorodne novice

4. april 2014
Avstrijska raziskava: Vegetarijanci so manj zdravi od mesojedcev

12. november 2013
"Znanstveno gledano ni v mesu ničesar, česar ne bi telo moglo dobiti drugje"

17. oktober 2013
(Presno) veganstvo: modna muha, življenjski slog ali pot do zdravja?

Dodaj v

[f Like](#) [1.3k](#) [t Tweet](#) [f Facebook](#)

Vir: RTV Slovenija (2015a).

PRILOGA B: WHO: Predelano meso še vedno manj nevarno od kajenja, alkohola in onesnaženosti

Zdravje POŠLI NATISNI KOMENTIRAJ (79)

WHO: Predelano meso še vedno manj nevarno od kajenja, alkohola in onesnaženosti

GIZ Mesne industrije Slovenije WHO-ju očita metodološke napake

30. oktober 2015 ob 11:13,
zadnji poseg: 30. oktober 2015 ob 14:57
Ženeva - MMC RTV SLO/STA

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) po odmevnem poročilu o višjem tveganju raka na debelem črevesu pri ljudeh, ki uživajo več predelane mesa, skuša umiriti burne odzive svetovne javnosti.

Tako pri WHO poudarjajo, da gre pri njihovem poročilu zgolj za priporočilo ljudem k zmernemu uživanju predelane mesa, kar je del priporočil WHO-ja že od leta 2002. Poročilo zato ni bilo mišljeno kot poziv ljudem, naj popolnoma prenehajo uživati predelano meso, še dodajajo pri organizaciji.

Mednarodna agencija za raziskave raka (IARC), ki je del WHO, je namreč v ponedeljek objavila poročilo, po katerem pri ljudeh, ki uživajo več predelane mesa, večje tveganje za nastanek raka na debelem črevesu. Poročilo sicer temelji na pregledu 800 različnih študij s tega področja, na podlagi katerega so pri IARC-ju odkrili sicer statistično majhno tveganje, ki pa narašča s količino zaužitega predelane mesa.

Slovensko združenje očita površnost raziskave
Na objavo WHO-ja se je odzvalo tudi Gospodarsko interesno združenje Mesne industrije Slovenije. V svojem sporočilu za javnost so presenečeni nad interpretacijami WHO-ja, ki se opira na pregled 800 študij, slednje pa večinoma temeljijo na anketah. Ker študija ni bila sistematično ocenjena po mnenju združenja obstaja velika možnost, da se zaradi pomanjkanja dejstev opira na domneve in špekulacije.

Obenem pri združenju inavajajo raziskavo oxfordске univerze, ki kažejo, da so tako vegetarjanci, kot mesojedci izpostavljeni enaki stopnji tveganja za nastanek črevesnega raka. Obenem navajajo, da ima rdeče meso tudi številne prednosti, kot denimo da je vir železa, cinka, beljakovin, selen in b-vitaminov. Vendar je tako kot pri vsaki hrani tudi pri rdečem in predelanem mesu potrebna zmernost.

Burni odzivi prisilili WHO h koraku nazaj
Pričakovano je poročilo sprožilo burne odzive po vsem svetu. Avstrijski minister za kmetijstvo ga je označil kot fars, severnoameriški inštitut za meso pa je IARC-u očital, da so tako dolgo obdelovali podatke, da so na koncu prišli do določenega rezultata.

Pri IARC-u so ob odgovorih na očitke spomnili na raziskave, ki so 34.000 smrti na leto po vsem svetu pripisali prehranjevanju s predelanim mesom. Obenem pa dodajajo, da je to razmeroma malo v primerjavi z milijonom smrti zaradi raka, ki ga povzroča kajenje, 600.000 smrti, ki so posledica alkohola, ali pa 200.000 smrti, ki so posledica onesnaženega zraka.

WHO bo prihodnje leto še naprej proučeval vplive na javno zdravje ter mesto, ki ga zaseda predelano meso v zdravem načinu prehranjevanja.

Poudarki

- WHO bo nadaljeval z raziskavami o vplivu predelane mesa na tveganje za raka na debelem črevesu.

Ocena novice: ★★★★★
Ocena 2.8 od 20 glasov

Vaša ocena: ★★★★★
Ocenite to novico!

www.rtvsl.si

Svetovna zdravstvena organizacija je pred časom razburila svetovno javnost z izsledki raziskave, po katerem je pri večjem uživanju predelane mesa, večja tudi verjetnost raka na debelem črevesu. Foto: BoBo

Sorodne novice

26. oktober 2015
WHO: Predelano meso povzroča raka na debelem črevesu

Dodaj v

 Like 94

 Tweet

 Facebook

Vir: RTV Slovenija (2015b).

PRILOGA C: 24 UR: Več kot zaužijete predelanega mesa, večje je tveganje za raka

Več kot užijete predelanega mesa, večje je tveganje za raka

Pariz, 26. 10. 2015, 23:05 | STA / N.Š.K.

315 Komentiraj Pošlj Tiskaj Velikost pisave

Prehranjevanje s klobasami, šunko in drugim predelanim mesom, verjetno pa tudi rdeče meso, povzroča raka na debelem črevesu. To so sveže objavljene ugotovitve Mednarodne agencije za raziskave raka, ki deluje pod okriljem Svetovne zdravstvene organizacije.

Prehranjevanje s klobasami, šunko in drugim predelanim mesom, verjetno pa tudi rdeče meso, povzroča raka na debelem črevesu, je danes objavila Mednarodna agencija za raziskave raka (IARC), ena od vej Svetovne zdravstvene organizacije (WHO). O teh ugotovitvah smo poročali že v petek, ko so se britanski mediji razpisali, da se obeta prava mala vojna mesu in mesnim izdelkom.

Med predelano meso med drugim spadajo hrenovke, klobase in konzervirano meso, načini predelave pa vključujejo soljenje, prekajevanje, fermentacijo ali dimljenje. (Foto: Thinkstock)

IARC je svarilo utemeljila na pregledu več kot 800 študij, ki so raziskovale povezave med prehranjevanjem z mesom in rakom. "Spričo velikega števila ljudi, ki uživajo predelano meso, ima njegov globalen vpliv na pojavnost raka pomen za javno zdravje," je poudaril predstavnik IARC Kurt Straif.

Kot so pojasnili v agenciji, je za posameznika, ki uživa predelano meso, tveganje, da zbolijo za rakom, statistično majhno, a narašča s količino zaužitega tovrstnega mesa. "Vsaka 50-gramska porcija predelanega mesa, ki se jo poje dnevno, za 18 odstotkov povečuje tveganje za kolorektalni rak," so poudarili v agenciji.

Za posameznika, ki uživa predelano meso, tveganje, da zbolijo za rakom, statistično majhno, a narašča s količino zaužitega tovrstnega mesa, opozarjajo strokovnjaki. (Foto: Thinkstock)

Poročilo je pripravilo 22 strokovnjakov iz 10 držav. V njem so razkrili močne dokaze, ki podpirajo trditve o karcinogenih učinkih uživanja rdečega mesa, predvsem ko gre za raka debelega črevesa in rektuma, pa tudi slinavke in prostate, so še zapisali v agenciji, ki ima sedež v francoskem Lyonu.

Med rdeče meso se štejejo govedina, teletina, svinjina, jagnjetina, ovčetina, kozje in konjsko meso.

Ko gre za predelano meso, pa po navedbah IARC obstaja dovolj dokazov, da njegovo uživanje povzroča kolorektalni rak.

Agencija je predelano meso uvrstila v isto kategorijo povzročiteljev raka, v kateri so tudi tobačni dim in azbest, je pa hkrati poudarila, da to ne pomeni, da je enako nevarno. Strokovnjaki v študiji pa niso ugotovili, ali kuhanje mesa vpliva na tveganje za raka.

V poročilu je sicer IARC še poudarila, da bi morale ugotovitve strokovnjakov vladam in regulatorjem pomagati najti ravnovesje med tveganji in koristmi uživanja rdečega mesa, ki je pomemben del človekove prehrane.

Vir: 24 ur (2015a).

PRILOGA Č: 24 UR: Preverite, zakaj je odsvetovano pogosto uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov

Preverite, zakaj je odsvetovano pogosto uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov

Ljubljana, 27.10.2015, 19:48 | Nina Šašek Kocbek 368 Komentiraj Pošlji Tiskaj Velikost pisave

Slovenci letno v povprečju pojemo veliko mesa, kar 88 kilogramov. Od tega največ svinjine. Da je potrebno meso uživati redko in v manjših količinah, strokovnjaki opozarjajo že dlje časa, mi pa smo preverili, zakaj je temu tako in kako se izogniti snovem, ki povečujejo tveganje za raka.

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je na podlagi analize in ovrednotenja 800 študij, ki jih je pripravilo 22 strokovnjakov iz 10 držav, v ponedeljek objavila, da so mesni izdelki, ki jih pridelajo s sušenjem, soljenjem in dimljenjem, tudi konzervirano meso, tako kancerogeni kot tobačni dim in azbest. Več o njihovih opozorilih preberite v včerajšnjem članku z naslovom **Več kot užijete predelanega mesa, večje je tveganje za raka.**

NIJZ: problem je v dodanih konzervansih, katerih uporaba je nujna

Urška Blaznik z Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) pravi, da ne gre za nova opozorila, saj so na osnovi teh opozoril že pred časom pripravili tudi nacionalna priporočila glede uživanja mesa in mesnih izdelkov, ki svetujejo, da se mesne izdelke uživa redkeje in v manjših količinah. To velja za vse vrste mesa. "Pri mesnih izdelkih, ki so konzervirani z natrijevim in kalijevim nitratom ali nitritom, lahko prihaja do tvorbe raznovrstnih dušikovih spojin, kot so nitrozamini (med samo presnovo) ali pa heterociklični amini pri pečenju. Te spojine pa dokazano niso prijazne zdravju in so povezane s pojavom raka pri ljudeh," pravi Blaznikova. Ta konzervans se uporablja pri večini mesnih izdelkov, ki so industrijsko pripravljena, saj je le-ta nujen za uporabo, ker nas ščiti pred toksinom, ki ga sprošča bakterija. "Prav zato, ker je uporaba konzervansa nujna, imamo takšna priporočila, da se mesa in mesne izdelke uživa manj pogosto in v manjših količinah," poudarja Blaznikova.

Strokovnjaki priporočajo, da meso uživate poredko in v manjših količinah. Zmernost je namreč dober način, kako preprečiti negativne posledice za vaše telo. (Foto: Thinkstock)

Med samo pripravo rdečega mesa lahko prihaja do tvorbe poliaromatskih ogljikovodikov, ki so prav tako kancerogeni, opozarjajo na NIJZ. Izpostavljajo primer peke mesa na žaru, ko so zraven prisotne še maščobe.

Če so priporočila glede uživanja mesa že dlje časa znana, pa nas je zanimalo, zakaj torej šele sedaj opozorilo WHO. Blaznikova poudarja, da je WHO opozorila objavila šele po natančni preučitvi okoli 800 epidemioloških študij. Šele na osnovi tega so lahko naredili izračun, ki pravi, da se z vsakodnevnim uživanjem 50 gramov rdečega mesa verjetnost raka poveča za 18 odstotkov.

Rakotvornost odvisna od prepleta več dejavnikov

Te študije so preučevale uživanje rdečega mesa in mesnih izdelkov s pojavom raka. Torej so ocenjevale dejavnik tveganja oziroma verjetnost. "To pa ne pomeni, da bomo z vsako zaužito hrenovko dobili raka," mini Blaznikova in dodaja, da rakotvornost ni enkraten dogodek. Rakotvornost tudi ni odvisna le od enega dejavnika, pač pa od številnih faktorjev. "Če imamo mi kadilca, ki uživa zelo veliko rdečega mesa, pa se pri njem pojavi rak, potem rečemo, da je bila verjetnost za pojav raka kar velika, ker je bil izpostavljen več dejavnikom tveganja."

Tudi pri mesu velja - uživajte ga občasno in v manjših količinah!

Uživanje mesa in mesnih izdelkov naj ne bo del vsakodnevnega jedilnika, pravi Blaznikova. Takšna so tudi nacionalna prehranska priporočila, ki so jih že pred leti sestavili. Pri mesnih izdelkih so potrošnikom tudi priporočili, naj izbirajo izdelke, kjer je vidna struktura mesa. Pri tem opozarjajo, naj se potrošniki izogibajo visoko predelanim izdelkom. Problematična pa je tudi sol, ki je v mesnih izdelkih običajno prisotna v višjih koncentracijah. Ta je lahko sama po sebi dejavnik tveganja za raka debelega črevesja in želodca, še opozarja Blaznikova.

Na NIJZ opozarjajo, naj se potrošniki izogibajo visoko predelanim izdelkom in izbirajo mesne izdelke, kjer je vidna struktura mesa. (Foto: Thinkstock)

Na NIJZ opozarjajo, da slika ni črno-bela, saj ima meso, če se uživa v priporočenih količinah, tudi številne koristi za ljudi. Tega ne gre zanemariti. A hkrati študije kažejo, da prebivalci Slovenije zaužijemo prevelike količine mesa in mesnih izdelkov, žal pa pojemo premalo rib, s katerimi bi koristno nadomestili vnos mesa, dodajajo na NIJZ. Raziskava iz leta 2009 je pokazala, da se je delež tistih, ki enkrat tedensko uživajo perutnino, govedino in svinjino, v primerjavi z letom 1997 povečal, najbolj pri svinjini za 6,8 odstotka, pri govedini za 1,3 odstotka ter pri perutnini za 0,4 odstotka. Našli pa smo tudi podatek za leto 2012, ki razkriva, da je povprečen Slovenec pojedel 88,3 kilograma mesa, in sicer največ (38 kilogramov) prašičjega.

Bitka lobijev ali zatiskanje oči pred nevarnostjo?

Direktor Celjskih mesnin Izidor Krivec je za 24UR ZVEČER dejal, da so svarila Svetovne zdravstvene organizacije, da uživanje klobas in hrenovk povzroča raka, ena največjih neumnosti zadnjega časa. Z njim se ne strinja strokovnjak za prehrano Marko Čenčur, ki opozarja, da, če otroku za malico postrežete salamo ali pršut, je to enako, kot da bi mu v usta dali cigareto in jo prižgali. "Že dlje časa je jasna ta informacija in ministrotvo bi moralo že pred desetimi leti obelodaniti, da so razne paštete, salame in podobno kancerogene. Dajati take stvari otrokom je podobno, kot če bi mu dali cigareto v usta in jo prižgali," opozarja Čenčur.

Na drugi strani pa v mesno-predelovalni industriji opozarjajo, da gre za pritiske lobijev in da je to navadna neumnost. Krivec pravi, da v njihovih izdelkih ni nič nevarnega za ljudi: "Ničesar takšnega, kar bi škodovalo ljudem, skratka nobenih dodatkov, ki bi povzročalo te vrste obolenj." A je strokovnjak za prehrano prepričan, da velja, da kdor je več predelanega mesa in mesnih izdelkov ima bistveno večjo možnost, da zbolí in umre za rakom.

Vir: 24 ur (2015b).

PRILOGA D: 24 UR: WHO miri: Ljudi ne pozivamo, naj ne jedo več mesa, omejiti je treba le količino

WHO miri: Ljudi ne pozivamo, naj ne jedo več mesa, omejiti je treba le količino

Ženeva, 30. 10. 2015, 19:54 | STA

219

Komentiraj Pošlji Tiskaj Velikost pisave

WHO je sporočila, da odmevno poročilo ene njenih agencij, ki je uživanje predelanega mesa povezovalo z rakom, ljudi ne poziva, naj prenehajo uživati meso v celoti. Kot so poudarili, je poročilo le pokazalo, da manjše uživanje predelanega mesa lahko zmanjša tveganje za kolorektalni rak.

Kot smo že poročali, je Mednarodna agencija za raziskave raka (IARC), ena od vej WHO, v ponedeljek objavila poročilo, po katerem prehranjevanje s klobasami, šunko in drugim predelanim mesom, verjetno pa tudi z rdečim mesom, povzroča raka na debelem črevesu.

Zmanjšanje uživanja predelanega mesa zmanjša tveganje za kolorektalni rak. (Foto: Thinkstock)

IARC je to svarilo utemeljila na pregledu več kot 800 študij, ki so raziskovale povezave med prehranjevanjem z mesom in rakom. Poudarila je, da je za posameznika, ki uživa predelano meso, tveganje, da zbolí za rakom, statistično majhno, a narašča s količino zaužitega tovrstnega mesa.

Poročilo IARC je odjeknilo po vsem svetu, močno je odmevalo tudi v Sloveniji. Razjezilo je predvsem proizvajalce mesa, pa tudi politiko. Avstralski minister za kmetijstvo ga je na primer označil za farso. Severnoameriški inštitut za meso pa je ocenil, da je "IARC tako dolgo mučila podatke, da je prišla do določenega rezultata".

Pri IARC so med drugim spomnili na raziskave, ki so 34.000 smrti zaradi raka po svetu letno pripisali prehranjevanju s predelanim mesom. Hkrati so priznali, da je to zelo majhno število v primerjavi z

milijonom smrti zaradi raka letno, ki jih pripisujejo kajenju, 600.000 smrti, ki jih letno zakrivi alkohol, ali 200.000 smrti letno zaradi onesnaženega zraka.

Pri Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO) so včeraj poudarili, da je poročilo IARC le potrdilo njihova priporočila glede prehrane iz leta 2002, v katerih so ljudi za zmanjšanje tveganja za rak pozvali k zmernemu uživanju predelanega mesa. "Zadnje poročilo IARC ljudi ne poziva, naj prenehajo uživati predelano meso, a kaže, da lahko zmanjšanje porabe teh proizvodov zmanjša tveganje za kolorektalni rak," so poudarili.

Ob tem so spomnili, da imajo stalno skupino strokovnjakov, ki redno preučuje povezave med določenim načinom prehranjevanja in boleznimi. Ta se bo v začetku prihodnjega leta sestala in začela preučevati "vplive zadnjih znanstvenih dognanj na javno zdravje ter mesto predelanega in rdečega mesa v kontekstu celotnega zdravega načina prehranjevanja", so še zapisali v agenciji s sedežem v Ženevi.

Vir: 24 ur (2015c).

PRILOGA E: 24 UR: Se napoveduje vojna proti mesu?

Se napoveduje vojna proti mesu?

London, 25.10.2015, 09:00 | M.K.

273

Komentiraj

Pošiljnik

Tiskaj

Velikost pisave

Svetovna zdravstvena organizacija naj bi razglasila, da slanina, klobase in ostali predelani mesni izdelki povzročajo raka. Tovrstne izdelke naj bi tako postavili ob bok tobaku, alkoholu in azbestu. Slabo pa se se piše tudi rdečemu mesu.

Kako se bodo na nova dognanja o mesu in mesnih izdelkih odzvali potrošniki? Kmete in predelovalce skrbi. (Foto: Reuters)

"Ljudje, ki pojedjo veliko rdečega in predelanih mesnih izdelkov, bodo z večjo verjetnostjo zboleli za rakom debelega črevesja, kot tisti, ki teh živil pojedjo malo," že nekaj časa opozarjajo v Mednarodni agenciji za raziskovanje raka. Zdaj pa naj bi ta opozorila tudi uradno potrdila Svetovna zdravstvena organizacija.

Kot poroča britanski časnik *The Daily Mail*, ki se sklicuje na svoje vire, naj bi namreč zdravstvena organizacija v ponedeljek sporočila, da predelano meso, kot so slanina in klobase, povzroča raka. S tem bodo tovrstne prehranske izdelke postavili ob bok tobaku, alkoholu in azbestu. Prav tako pa naj bi rdeče meso uvrstili na listo "potencialno nevarnih za povečanje tveganja za raka pri ljudeh".

Kljub temu to ne pomeni, da bi se morali rdečemu mesu popolnoma odpovedati. Po poročanju britanskega časnika, naj bi Svetovna zdravstvena organizacija priporočila, da goveje in svinjsko meso

ostane del zdrave prehrane, saj je rdeče meso dober vir proteinov, vsebuje pa tudi pomembne vitamine in minerale, kot sta železo in cink.

Nekateri kmetje in mesni predelovalci so že zaskrbljeni, kako bo sporočilo Svetovne zdravstvene organizacije vplivalo na prodajo.

Vir: 24 ur (2015č).